

EL PROCÉS INQUISITORIAL BARCELONÍ CONTRA ELS JUEUS JANTO ALMULI, LA SEVA MULLER JAMILA I JUCEF DE QUATORZE (1341-1342)*

per Josep PERARNAU

L'estudi del *Procés inquisitorial contra els beguins de Vilafranca del Penedès (1345-1346)*¹, dissotradament incomplet, m'obligà a cercar-ne un d'integre, el qual em permetés d'assenyalar les parts que mancaven en l'abans esmentat. La sort me'l féu trobar entre els

* *Nota preliminar:* Els noms de persones jueves són transcrits d'acord amb la grafia que trobo en el volum, on s'ha conservat el procés, tant en la transcripció de textos antics com en les pàgines meves; en aquests, quan la grafia original és diversa (p.e., Quatorze/Quatorze), he seguit la solució oferta per Baer, el qual en el cas esmentat opta per Quatorze. També opto per la grafia Abadia, car és més representada en el procés que les alternatives Abadio/Hovadie.

Pel que fa a les abreviatures, ultra les normals, cal tenir en compte les dues següents:

BAER=Fritz BAER: *Die Juden im christlichen Spanien. Erster Teil. Urkunden und Regesten I. Aragonien und Navarra* (Veröffentlichungen der Akademie für die Wissenschaft des Judentums. Historische Sektion. Vierter Band), Berlin 1929, XXXVIII+1176 pp. (Dos volums amb paginació consecutiva; per això no distingeixo entre primer i segon).

FRIEDBERG=AEmilius FRIEDBERG: *Corpus Iuris Canonici*. Editio Lipsiensis secunda post Aemilii Ludovici Richteri curas ad librorum manuscriptorum et editionis romanae fidem recognovit et adnotatione critica instruxit AEmilius Friedberg: *Pars Prior. Decretum Magistri Gratiani*, Leipzig 1879, CIV + 1268 col. *Pars secunda. Decretalium Collectiones*, Leipzig 1879, LXXII + 1340 col. (Les xifres romanes I/II remeten, respectivament, a la part primera o segona d'aquesta obra).

1. En curs de publicació en la col·lecció «*Studia, Textus, Subsidia*» de la Facultat de Teologia de Barcelona (Secció de Sant Pacià).

còdexs de la Catedral de Barcelona². Aquest procés contra els jueus Janto Almuli, la seva muller Jamila i Jucef de Quatorze, ultra ésser desconeegut, complet i gairebé contemporani del dels beguins, tenia per a mi l'al·lícient complementari d'incidir en un altre camp, en el qual he treballat darrerament: el de la jurisdicció inquisitorial sobre els jueus, objecte de dos dels tractats individuats no fa gaire en el volum d'obres de Nicolau Eimeric pertanyent a la Biblioteca Bartomeu March de Ciutat de Mallorca, procedent del convent de Sant Domènec de Girona, revisat *manu propria* per l'autor mateix³, la publicació d'un dels quals espero de poder oferir pròximament⁴.

Aquestes raons em conduïren a fer una anàlisi de les peces que constitueixen el procés contra els jueus esmentats, anàlisi que ofereixo en aquestes pàgines, precedida d'una descripció general del volum. Encaminant-se el meu interès sobretot a l'estrucció procesal d'una causa d'inquisició, m'he hagut de frenar davant l'estudi de temes més particulars, tot i que fossin tan interessants com el xoc de dues comunitats i de llur prestigi, cosa que portà fatalment a sacrificar vides humanes, o l'explicació de la realitat de Jesús de Natzaret en llavis d'un jueu aragonès de mitjan segle XIV —pàgina digna d'un evangeli apòcrif— o els mecanismes d'autodefensa davant el tribunal de la fe, que és possible d'enveigar en alguns moments del procés, o la progressiva catalanització del llatí vulgar en aquells moments entre nosaltres. Això no obstant, crec que era obligat de donar en nota els fragments que justifiquen les afirmacions principals del text i en apèndix, *in extenso*, les quatre peces bàsiques del procés, entre les quals destaca la sentència en català.

2. Fins ara, l'única notícia sobre aquest volum es reduïa a la frase *Inquisitionis haereticae pravitatis processus*: C. 126, de José OLIVERAS CAMINAL, *Codicum in Sanctae Barcinonensis Ecclesiae Segregatis asservatorum tabulae*, publicades com a apèndix en *El problema de la divisibilidad del continuo*. Oración inaugural del curso académico 1949-1950, Barcelona 1949, 96, VIII, 8; fou reproduïda en: *Scrinium VII* (1952) 12.

3. Ofereixo una primera descripció del volum, dels textos que conté i en particular dels tres que hom considerava perduts en *Tres nous tractats de Nicolau Eimeric en un volum de les seves «Opera Omnia» manuscrites procedent de Sant Domènec de Girona*, en: *Revista Catalana de Teologia* IV (1979) 79-100.

4. Es el *Tractatus brevis super iurediccione inquisitorum contra infideles fidem catholicam agitantes*.

DESCRIPCIÓ DEL VOLUM

Volum relligat amb pergamí; 36'7 x 22'8 cm. de superficie de portada; esquinçat del marge inferior i malmès de l'angle inferior dret de la portada. Títol al cap de pàgina: PROCESSUS Rdi. INQUISITORIS/HERETICE PRAVITATIS ADVER-/SUS HERETICOS ANNO DOMINI/MILLESIMO .CCC. QUADRAGESIMO (*sic*). Al centre de la pàgina, en llapis, de mà de Josep Baucells i Reig, 126. Llom llis, del mateix pergamí, relligat amb un únic cordill; títol de baix a dalt, PROCESSUS CONTRA HERETICOS FULMINATUS BARCINONAE. Al peu del llom, de mà de Pere Bohigas i Balaguer, *Ms. 1749 Fol⁵*: a la part superior, en llapis, de mà de Josep Baucells i Reig, 126. A la cara interior de la contraportada, angle inferior dret, de mà de l'esmentat Pere Bohigas, *Ms. 1749 Fol.* El pergamí que serveix de coberta porta en la part interior un fragment de contracte de préstec amb contrapartida de fideiussio, signat a la parròquia de Santa Engràcia de Montcada el 2 de gener de 1392. En un dels espais en blanc de la cara interior de la contraportada hi ha la frase *Gonçalvo Ferrandis, capità de la Armada del Senyor Rey*, escrita amb la cal·ligrafia típica del notari Pere Miquel Carbonell, el qual deixà, com veurem, d'altres notes autògrafes. Hom pot preguntar-se si l'enquadernació feta amb aquest pergamí tan posterior al procés no fou realitzada en el moment en què el volum fou propietat de l'esmentat notari.

Entre la coberta actual i el cos del volum hi ha una franja de pergamí que recobreix el llom i és també fragment d'un escrit anterior, visible en la cara de carn més pròxima al paper; en la cara de pèl, més pròxima a la cara interior de portada i contraportada, hi ha la inscripció *In posse Guillermj de Rocha*; sembla primitiva.

El cos del volum consta de 98 folis de paper, numerats darrerament amb xifres aràbigues; el paper és d'una verjura molt espaiada, tant en sentit horitzontal com sobretot vertical. Sense filigrana. Set plecs. El primer consta de quatre fulls doblats (ff. 1-8), de 30'5x18'2 cm., molt fet malbé del quart inferior dret dels folis; el segon és format de sis fulls doblats (ff. 9-20), de 31 x 19'4 cm., menys fet

5. Aquesta signatura, que trobarem repetida, no té valor actual, car correspon només al període de la Guerra del 1936 al 1939, durant el qual el volum formà part del fons de manuscrits de la Biblioteca de Catalunya.

malbé que l'anterior; els següents, de mides semblants als primers, consten: el terç, de dos fulls doblats (ff. 21-24); el quart, de sis (ff. 25-36); el cinquè, d'onze (ff. 37-58); el sisè de dotze (ff. 59-82), i el setè, de vuit (ff. 82-98). No veig ni numeració dels fulls a l'interior dels plecs, ni dels plecs en el conjunt del volum. El relligat dels plecs 1, 2, 3, 4, 6 i 7 és senzill, fet amb cordill sense reforç; el del plec cinquè, en canvi, és fet amb tires de pergamí i el plec és reforçat en la seva part central per dues altres franges de pergamí, que semblen escrites de la mateixa mà que escrigué el document de la coberta i certament porten el nom de la mateixa parròquia de Santa Engràcia de Montcada, cosa que fa pensar que no és el relligat original, ans un de fet possiblement per Pere Miquel Carbonell.

La caixa d'escriptura és de 23'9 x 15'8 cm., sense marques ni de caixa ni de ratlles; lletra gòtica normal de notari de mitjan s. XIV a Catalunya.

Algunes de les dades recollides en aquesta descripció i les que Pere Miquel Carbonell consignà al final del volum i el lector pot veure en la nota 46 ens permeten d'establir les etapes de la història d'aquest còdex. És la còpia del procés original, que el notari Guillem de Roca conservà en el seu arxiu, el qual, entorn del 1500, passà a mans de Pere Miquel Carbonell; després, en una data que no més possible de precisar, arribà a l'Arxiu de la Seu de Barcelona, on degué romandre durant segles, fins que durant els anys 1936-39 ingressà en la Biblioteca de Catalunya, de la mateixa ciutat; resta d'aquesta curta estada el número que li correspongué en aquella col·lecció de manuscrits, feta de mà del Sr. Pere Bohigas, tal com hem dit més amunt. Acabada la Guerra dels Tres Anys tornà al seu posseïdor, on encara es troba. No més possible de dir quan entrà a formar part de la secció «Còdexs» de l'Arxiu Capitular de la Seu de Barcelona; no figura, certament, en el Catàleg, encara inèdit, de Jaume Caresmar, que no arriba al còdex núm. 126 i per això no sabem si ja en formava part a darreries del s. XVIII. El fet, però, que ja durant la guerra del 1936-1939 anés a la Biblioteca de Catalunya indica que ja abans de la primera data formava part de la secció esmentada, car només aquesta anà a la Biblioteca i no hi anaren, en canvi, els fons arxivístics. Les notícies posteriors al 1939 el segueixen col·locant en aquesta secció i li assignen el núm. 126.

Recordem que, d'acord amb la ja citada nota final de Pere Miquel Carbonell, el divendres 18 de maig del 1503 aquell notari en tragué

còpia autèntica, que oferí a Diego de Deza, bisbe de Palència i inquisidor general dels regnes hispànics.

ANÀLISI DEL CONTINGUT

I. *Procés contra Janto Almuli de l'Almúnia de Donya Godina.* Ff. 1-23.

1. Processus factus contra Janto Almuli et Jamila, eius uxorem, iudeos habitatores loci de l'Almúnia in Aragonia, per reverendum dominum ffratrem Bernardum de Podio cercoso, inquisitorem heretice pravitatis⁶. In quo est confessio Janto facta contra quendam iudeum scriptorem aljame, leva<to>rem peyte, vocatum Salomon, filium de Rabi <Maher> Am<n>alguer, super facto Abadie, que est in folio ubi est crux in fine folii⁷. Item est hic eius abiuracio contenta in folio ubi est crux cum punctis in capite folii⁸. <Item est hic> processus Jamila, uxoris sue, et abiuracio eiusdem <contenti?> in folio ubi est curx sine brachio superiore <infr>a(?) in capite folii⁹... F. 1^r.

2. Fra Bernat de Puigcercós, inquisidor dels territoris de la corona catalano-aragonesa, pren a les seves mans el procés començat el divendres 5 de gener de 1341 (1340) per fra Sancho de Torralba, dominic, comissari de l'esmentat inquisidor per al regne d'Aragó, contra Janto Almuli i la seva muller, Jamila, acusats d'haver induït a tornar al judaisme el convers Alatzar, fill d'Açach Camariel, de Calataiud, batejat amb el nom de Pere; i comença interrogant l'esmentat Janto en presència dels dominics fra Bertran

6. La primera part d'aquest títol ha estat retocada i refeta per Pere Miquel Carbonell, el qual no respectà pas sempre el text original; aquest, en comptes d'*eius uxorem*, deia *uxorem eius*; en altres casos el text original ha desaparegut fins al punt que no és legible ni amb raigs ultravioletes.

7. Es troba al f. 10^v i correspon al document resumit en el número 11 d'aquest mateix procés.

8. Cf. f. 16^v corresponent al número 15 d'aquest procés.

9. Cf. f. 33^r i correspon al número 8 del procés contra Jamila. Per la seva banda, Pere Miquel Carbonell escrigué al mig de la pàgina: *Anno Domini M.^o CCC.^o XL* (sic) *fuit inceptus et finitus hic processus contra hereticos in eodem nomina(tos)*. I a l'angle inferior dret de la pàgina: *Guillel[mus de Rocha].../publ[icus].../Inq[uisicionis]...*

d'Abella i fra Simó Serdina i del notari del procés, Guillem de Roca. Barcelona, dimecres 24 d'octubre de 1341. F. 2^{r-v}.

3. Fra Bernat de Puigcercós interroga formalment en el Castell Nou de Barcelona l'esmentat Janto sobre l'encàrrec que aquest havia fet el dia anterior al seu fill, Jucef Almuli, i al jueu de Barcelona, Samuel Benvenist, enviant-los a l'inquisidor esmentat a fi de demanar-li misericòrdia, bo i oferint de dir la veritat sobre els fets objecte d'aquest procés. Barcelona, dijous 25 d'octubre de 1341. F. 2^v-3^r. (Cf. més avall, nn. 20 i 21).

4. Fra Bernat de Puigcercós, inquisidor, interroga Janto Almuli a casa del Prebost de Tarragona a Barcelona, «in qua dictus Janto captus detinebatur», sobre els seus enemics, cristians o jueus, i, havent rebut només resposta genèrica, li atorga aquell dia i l'endemà per a reflexionar. Barcelona, dimecres 20 de febrer 1342 (1341). F. 3^v.

5. L'endemà, dijous 21 de febrer del 1342 (1341), el notari Guillem de Roca requereix Janto Almuli a precisar el capítol dels seus enemics; aquest denuncia com a tals Isaac, rabí de Calataiud, Abrafim, fill seu, i llurs germans. Ff. 3^v-4^r.

6. El mateix dia, el notari esmentat, en nom de l'inquisidor, assenyala a Janto Almuli el dilluns vinent, 25 de febrer, com a dia en què aquest haurà de concretar el referent a l'enemistat denunciada. F. 4^r.

7. El dilluns dia 25 de febrer de 1342 (1341), el notari Guillem de Roca, en nom de l'inquisidor, torna a repetir a Janto Almuli la pregunta relativa als enemics i aquest denuncia com a tals Isaac Bealull de Calataiud, «consanguineus germanus» de l'esmentat Abrafim; molts d'altres parents en el mateix grau; rabí Salomó de Calataiud; Mosse, el Roig, de l'Almúnia; Salomó Navarro (àlias, Salomó Moreno) de l'Almúnia; els quatre fills de Bita Suri i Jusse d'Almudéver, de Ricla; i molts d'altres jueus dels llocs esmentats. Ff. 4^v-5^{r¹⁰}.

10. Aplego en aquesta nota única les frases relatives a les afirmacions contingudes en els números 5-7: «...<propter> quandam «paleam» sive ritxam, quam Jafuda Almuli, frater ipsius Janto, habuit cum quibusdam iudeis de Calataiubio, in qua ritxa fuit vulneratus per dictum Jafuda in manu, Abrafim, filius Issachi, rabí de Calataiud.

8. El dimarts 26 de febrer, Janto Almuli completa la llista dels seus enemics amb els següents noms de cristians de l'Almúnia: Juan Pelayero i un fill de Juan Just; Miguel Peyres, fill d'Esteban Peyres, i un clergue el nom del qual no li recorda. Ff. 5^{r-vii}.

9. El dissabte 2 de març, el notari del procés requereix Janto Almuli a completar la informació sobre enemistats; aquest s'estengué exposant les causes econòmiques de la tensió existent entre els jueus de Calataiud, d'una banda, i els de l'Almúnia i de Ricla, de l'altra; i encarregà al notari de demanar a l'inquisidor que permetés al seu fill, «qui pro negociis domini regis est occupatus», d'anar a casa seva a recollir tots els documents que demostren les enemistats esmentades i llurs causes. Ff. 5^v-6^{r¹²}.

bio», f. 3 v-4 r; «...ex causa per eum superius allegata, scilicet de dicto vulnera,... specialiter erat inimicus suus quidam consanguineus germanus dicti Abrafim vulnerati, vocatus Issachus Bealull, de Calataiubio...»; «...dixit et nominavit esse inimicum suum rabi Sal^a Salamó de Calataiubio, pro eo quia ratione «de la peyta» sive questie, quam congregabat, abstraxerat seu abstrahi fecerat omnes res de domo d'en Bonanat [...] ipsius Janto et vulnerarunt quendam nepotem dicti Janto, filium <dicti Bonan>at, ex qua causa dictus rabi Salamó fuit captus in Ricla...», f. 4 v; «...dixit et nominavit esse inimicum suum Mosse, el Roig, de loco de l'Almúnia, et plures iudeos dicti loci, eo quia dictus Janto non solvit cum eisdem...», f. 4 v-5 r; «...dixit et nominavit esse inimicum suum Salomonem Navarro, iudeum de dicto loco de l'Almúnia (*entre línies alias vocatum Salamó Moreno*), pro eo quia ratione dicte questie quidam nepos sive «nabot» ipsius Janto, vocatus Safidia, percussit dictum Salomonem cum manu in facie», *ibid...* «Dixit eciam et nominavit habere inimicos in loco de Ricla, videlicet quatuor filios d'En Bita Suri, quorum nomina dixit se ignorare; et quendam alium iudeum, vocatum Jusse d'Almudèver, eorum cognatum, ratione mortis perpetratae in personam cuiusdam iudei de Calataiubio, de qua Jucefus Almuli, filius ipsius Janto, fuit inculpatus...», f. 5 r.

11. «...pro eo quia quando dictus ffrater Sanccius, comissarius dicti domini inquisitoris, cepit ipsum Janto, Justicia sive Curia eiusdem loci posuit et misit dictos Iohannem Pelayero et filium d'en Just in domo ipsius Janto pro custodiis, et ipsi abstraxerunt plures res de domo dicti Janto...», f. 5 v (al començ d'aquesta plana consta que l'esmentat Just es deia Joan); «...dixit et nominavit esse inimicum suum Michaelm Peyres, filium Stéphani Peyres, de eodem loco de l'Almúnia, et consanguineos germanos suos, ratione cuiusdam vinee...» *ibid...* «Dixit eciam et nominavit esse inimicum suum quendam clericum de eodem loco, cuius nomen dixit se ignorare, pro eo quia debebat eidem Janto aliquam peccunie quantitatem...», f. 5 v.

12. «...iudei de la Almúnia et de Ricla solebant contribuere (!) in questiis et aliis servitutibus domini Regis cum iudeis Aljame Calataiubii et a modico tempore citra dominus Rex voluit et mandavit cum carta sua quod iudei de la Almúnia et de Ricla solvant questiis ad partem et non cum illis de Calataiubio; ex quibus dicti iudei de Calataiubio habent malam voluntatem contra iudeos dictorum locorum de la Almúnia et de Ricla et per vim faciunt eos super hoc quolibet anno litigare. Et nichilominus ipsa ratione vendiderunt quasdam domos, quas dictus Janto habebat in Calataiubio, licet ipse in aliquo non teneretur. Et cum dictus Janto hec denunciasset domino Regi, propter hoc dixit esse inimicos suos omnes iudeos dicti loci de Calataiubio», f. 6 r.

10. Fra Bernat de Puigcercós, havent estudiat el procés enviat pel comissari inquisitorial, fra Sancho de Torralba, i havent-ne extret els dinou punts o articles sobre els quals li semblava que calia rebre ulterior informació, interroga Janto Almuli en presència de fra Bertran d'Abella i fra Pere Carner, dominics, i del notari d'aquest procés, sobre els dinou articles relatius al retorn de l'antic jueu Eleazar, fill d'Açach Camariel, batejat amb el nom de Pere, al judaisme i d'altres, amb les corresponents respostes de l'esmentat Janto. Barcelona, dimarts 5 de març 1342 (1341). Ff. 6^v-10^{v¹³}.

11. Complement d'informació tant sobre el cas del jueu Abadia com sobre el d'Eleazar-Pere, fet el mateix dia davant els mateixos membres del tribunal d'Inquisició. Barcelona, dimarts 5 de març del 1342 (1341). Ff. 10^v-11^{r¹⁴}.

12. Guillem Ferrer, correu, jura davant l'inquisidor i es compromet a l'estil feudal amb l'escuder d'aquest darrer, Pere Castelló, en presència de fra Bertran d'Abella, del jueu Samuel Benvenist i del notari del procés, que serà fidel a portar al bisbe de Tarassona, Bertran de Cormidela, la documentació inquisitorial que li serà encomanada. Barcelona, 4 de juny de 1342. F. 11^{r^v}.

13. L'inquisidor fra Bernat de Puigcercós, havent estudiat el dia abans els passos legals que havia de seguir el procés, escriu al bisbe

13. En general, Janto Almuli reconeix senzillament amb una simple afirmativa que és veritat allò que hom li pregunta; només en dos casos (articles dissetè i divuitè, f. 10^r) afirma no recordar-ho; en d'altres, s'explica una mica més: «...primo interrogatus dictus Janto...super <pri>mo articulo et dixit esse verum quod ipse induxit dictum Petrum <neop>hitum ad abnegandum fidem Christi in domo sua propria; de tempore <vero non re>colit pro eo quia erat magis infirmus quam nunc sit», f. 8^v. «Interrogatus eciam dixit quod non vidit Miriam (*la muller de Salomó Navarro*) adducenteum dictum Petrum ad domum huius deponentis et nescit utrum ipsa adduxerit eum ad domum ipsius deponentis vel maritus suus vel an ipse per se venerit; nec ipse misit dictam Miriam ut adduceret dictum Petrum», f. 10^r; «...cum ipse Janto predictam inductionem faceret dicto Petro neophito, misit dictus Janto pro Jucefo de Quatortze, filio Sançonis de Quatortze, quondam, qui tunc erat in Almúnia; et supervenit dictus Juceffus et assumpsit et aprobavit verba istius deponentis per que inducebat dictum Petrum ad abnegandum legem christianorum et reassumendum legem iudeorum. Et tunc dictus Jucefus dixit dicto Petro forciora verba quam iste deponens dixisset eidem. Et tunc dictus Petrus abnegavit fidem Christi», f. 10^v. Aquests fets resulten exposats amb completeness en els dos primers apèndixs.

14. «...eadem die, presentibus superdictis, dictus Janto dixit quod deliberaverat super facto Abadie et recolit quod antequam dictus Abadia fuisset factus Christianus iam fuerant facti christiani in Almúnia quedam soror dicti Abadie et maritus eius, et postea fuit factus christianus ibidem dictus Abadia», f. 10^v.

de Tarassona, Bertran de Cormidela, exposant-li els resultats de la inquisició feta a càrrec de Janto Almuli, de la seva muller Jamila i de Jucef de Quatorze, li comunica la remesa de les actes del procés i li demana el seu parer i consentiment o la seva representació a fi de poder procedir a sentenciar els processats. Barcelona, dimecres 5 de juny de 1343. Ff. 12^r-13^r.

14. Guillem Ferrer, retornat a Barcelona, presenta acta notarial del lliurament de la carta de l'inquisidor i de la còpia dels processos inquisitorials al bisbe de Tarassona, Bernat de Cormidela, el diumenge 16 de juny de 1342; i de la resposta del bisbe esmentat, donada el dilluns 17 de juny de 1342. Barcelona, divendres 28 de juny de 1342. Ff. 13^r-16^r¹⁵.

15. El mateix dia, a Santa Caterina de Barcelona, l'inquisidor fra Bernat de Puigcercós, en presència dels dominics fra Bertran d'Abeilla, Sancho de Torralba i Nicolau de Canalies i del notari d'aquest procés, pregunta a Janto Almuli (i aquest contesta afirmativament), si vol fer el jurament que equival a l'abjuració que hom demanaria a un cristià i que, en cas de no ésser observat, el convertiria immediatament en relapse. Ff. 16^r-16^v.

16. Fra Bernat de Puigcercós comunica a Janto Almuli que la sentència del seu procés serà pronunciada el diumenge vinent, dia 11, al cementiri de Santa Maria del Mar. Barcelona, dimecres 7 d'agost de 1342. F. 17^r.

17. Notícia del consell demandat abans de la comunicació prece-

15. No em resulta clar que el bisbe de Tarassona arribés a obrir els processos, potser a fi de significar que es descarregava de tota responsabilitat i la feia revertir tota en l'inquisidor; la seva resposta és, certament, distant; consta que «dedit responsionem suam in scriptis, ut sequitur: 'Et dictus dominus episcopus, respondendo dicte requisitioni prefati domini inquisitoris, dicit quod, cum dictus inquisitor sit in civitate Barchinone et extra territorium, civitatem, diocesim et iureddicionem dicti domini episcopi, distante a fine Tironensis diocesis per sex dies et ultra, quod idem dominus episcopus non potest super premissis ad presens cum dicto domino (episcopo, *rattlat*) inquisitore personaliter convenire; tamen, hac vice, cognicionem et decisionem dicti negotii committit cum hoc instrumento publico dicto inquisitori, concedens eidem plenarie vices suas, in quantum ipsi domino episcopo competit et competere potest de iure contra dictos Jucefum de Quatorze, Janto Almuli et Jamilam, uxorem ipsius, super predictis. Et nichilominus remittit sibi dictos processus clausos et sigillatos eidem domino episcopo per dictum nuncium dicti inquisitoris exhibitos et presentatos...», f. 78v.

dent a diversos doctors en teologia, religiosos, a diversos doctors *in utroque* i a molts perits, el text del qual consell es troba en el procés de Jucef de Quatorze. F. 17^r. La consulta de fra Bernat de Puigcercós és transcrita en l'Apèndix III.

18. Notícia de la sessió celebrada al palau episcopal de Barcelona, un cop rebut el consell al qual es refereix el número anterior, en la qual sessió l'inquisidor féu llegir davant el bisbe de Barcelona, fra Ferrer d'Abella, Francesc Despuig, doctor en decrets, Bernat Llull, ardiaca de Santa Maria del Mar, doctor en decrets, Pere de Plana, llicenciat en lleis i oficial del bisbe de Barcelona, Guerau Celorri, Bernat Rovira i Guillem Pere-Pallarès, canonges de Barcelona, tot el procés i la previsió de sentència, en la qual tots es trobaren d'acord. F. 17^{rv}.

19. Notícia de l'acte de proclamació de la sentència, per al text de la qual hom remet al procés de Jucef de Quatorze. Barcelona, 11 d'agost de 1342. Ff. 17^v-18^r. La sentència és publicada íntegra en l'Apèndix IV.

Documents complementaris.

20. Samuel Benvenist, jueu de Barcelona, declara al tribunal de l'inquisidor, fra Bernat de Puigcercós, sobre el fet d'haver estat cridat per Janto Almuli i sobre les propostes que aquest li havia fet trametre a l'esmentat inquisidor, prometent-li de dir la veritat si aquest li assegurava certes garanties. Barcelona, 24 d'octubre de 1341. Ff. 21^r-22^{vi⁶}. (Cf. núm. 3 d'aquest procés).

16. Samuel Benvenist devia ésser un dels caps de la comunitat jueva de Barcelona; el tornarem a trobar en el procés contra Jucef de Quatorze, fent de testimoni qualificat en un moment important d'aquell procés (cf. nota 24). Si el document que copio a continuació parla de la mateixa persona, en acabar l'any 1345 ja era difunt: «Pateat universis presentes literas inspecturis quod cum Aljama iudeorum Calli mayoris civitatis Barchinone haberet quandam modicam Cinagogam in dicto Callo, quam construxit seu construi fecit, ut dicitur, Samuel Benvenist ben Issay, alias vocatus Samuel de na Regina, quondam, iudeus Barchinone; et ipsa Cinagoga esset in quadam domuncula satis parva, cuius circunquaque sunt parietes, que faciunt similiter Cinagogam; et ipsa Aljama vellet huiusmodi parietes diruere, idcirco de dicta Aljama ipsos parietes diruere et ipsam Sinagogam cohoperire illius eiusdem altitudinis qua iam nunc est ipsius cohoperta si voluerit, de nostri, ffratris Bernardi, Dei gracia Episcopi Barchinone, licite valeat, eidem Aljame ad sui suplicationem quatenus possimus et ad nos pertineat, assensum et licenciam presentibus elargimur. In cuius rei testimonium presentes fieri et appensione sigilli nostri iussimus communiri. Datum Barchinone .VII.º. kalendas ianuarii anno Domini millesimo. CCC.^o.XL.º quinto», Arxiu del Bisbat de Barcelona, *Notularum Communium* 14, f. 14^r. Aquest document completa el publicat per Baer 434, datat a Barcelona el primer d'agost de 1370.

21. Jucef Almuli, fill de Janto i Jamila, declara al tribunal de l'inquisidor esmentat confirmant la declaració de Samuel Benvenist (cf. núm. anterior) i informant d'alguns altres detalls relatius a desplaçaments de la seva família i a enemistats concretes. Barcelona, 25 d'octubre de 1341. Ff. 22^v-23^r.

II. *Procés contra Jamila, jueva de l'Almúnia prop Calataiud, muller de Janto Almuli.* Ff. 25-34.

1. Repetició de l'acta que en el procés anterior porta el núm. 2. Essent millor l'estat de conservació del paper, sabem ara que la interrogació inicial fou relativa «ad omnes articulos pertinentes ad factum Petri, neophiti, oriundi de villa Calataiubii, noviter tunc ad fidem conversi. Qui ante suam conversionem vocabatur Alatzar et fuerat filius Açach Camariel, judei» (f. 25^r); i «super facto cuiusdam conversi alterius, qui vocabatur Alatzar (*sic: equivocació evident per Abadia*) et fuit combustus in Calataiubio, de quo fit mencio in confessione dicti Petri neophiti» (f. 25^v). Mateixa data que aquella acta. F. 25^v.

2. Repetició de les actes que en el procés anterior porten els nn. 4, 5, i 6. Mateixes dates. F. 25^v-26^r.

3. Repetició de l'acta que en el procés anterior porta el núm. 7, amb la variant que Jamila es remet als noms que declari el seu marit, Janto Almuli. Mateixa data. F. 26^v.

4. Interrogatori paral·lel al referit en el núm. 10 del procés anterior, en el qual, però, les respistes es redueixen a set i completen les declaracions de Janto Almuli amb alguns detalls. Mateixa data. Ff. 26^v-27^v.

5. Repetició de la notícia del núm. 12 del procés anterior. Ff. 27^v-28^r. Mateixa data.

6. Repetició de l'acta resumida en el núm. 13 del procés anterior. Mateixa data. Ff. 28^r-29^r.

7. Repetició de l'acta resumida en el núm. 14 del procés anterior. Mateixa data. Ff. 29^v-32^r.

8. Repetició de la notícia del núm. 15 del procés anterior. Mateixa data. Ff. 32^v-33^r.

9. Repetició de la comunicació feta a Janto Almuli, resumida en el núm. 16 del procés anterior, amb les mateixes dates. F. 33^r.

10. Repetició de les notícies contingudes en els nn. 17 i 18 del procés anterior. Ff. 33^r-34^r.

11. Notícia de l'acte de lectura de la sentència, com en el núm. 19 del procés anterior. F. 34^r.

III. *Procés inquisitorial contra Jucef de Quatorze, de Calataiud.* Ff. 37^r-94^r.

1. *Processus factus contra Juceffum de Quatorze, iudeum, de villa Calatauibii. Per reverendum dominum ffratrem Bernardum de Podio cercoso, inquisitorem heretice pravitatis, in quo continentur omnia per ipsum proposita ad sui defensionem et testes per eum producti ad probandum inimicicias et abiuracio, quam fecit noviter, que est in folio in cuius capite est una crux [si]ne punctis¹⁷. Item et abiuracio per ipsum facta tempore ffratris G[uillelmi] Costa, et nomina illorum qui tunc cum ipso abiuraverunt, que sunt in folio ubi est crux cum quatuor punctis posita in fine folii¹⁸. F. 37^r.*

2. Incoació del procés amb una lletra de fra Sancho de Torralba a fra Bernat de Puigcercós, en la qual denuncia Jucef de Quatorze, (aleshores sotmès a un altre procés inquisitorial a València pel comissari en aquell regne, fra Berenguer Saïol), com a «ille qui plus fecit et induxit ad abnegandam fidem Petrum neophitum» (f. 38^r). Data posterior al 25 de desembre de 1341. F. 38^v.

3. Fra Bernat de Puigcercós mana de portar a Barcelona Jucef de Quatorze i posar al començament d'aquest procés la confessió del neòfit Pere davant l'esmentat Sancho de Torralba, Juan Pérez de Agrada i Alfonso Pérez de Agreda el 5 de gener de 1341 (1340). Sense data. F. 38^v.

17. Cf. f. 76^r, corresponent al núm. 28 d'aquest procés.

18. Cf. f. 83^r, corresponent al núm. 32 d'aquest procés.

4. Acta dels fets esdevinguts a Calataiud el divendres 5 de gener del 1341 (1340) amb motiu de l'execució de la sentència que manava de cremar el convers Pere, retornat al judaisme. Ff. 38^v-39^v¹⁹.

5. Còpia de la comissió feta per fra Bernat de Puigcercós a fra Sancho de Torralba, nomenant-lo comissari seu en el regne d'Aragó «nobis dumtaxat difinitiva sentencia reservata». Barcelona, 14 de juny de 1338. F. 40²⁰.

6. Primera confessió de l'esmentat neòfit narrant els fets que van de la seva conversió i bateig com a cristià a Sant Pere de Riudebitlles fins al seu retorn al judaisme i abjuració davant el Justícia de Calataiud, a instigació de Janto Almuli i de Jucef de Quatorze. Calataiud, divendres 5 de gener de 1341 (1340). Ff. 38^v-43^r. Text publicat en l'Apèndix I.

7. Declaracions de testimonis sobre els fets del paràgraf anterior davant el tribunal de fra Sancho de Torralba. Ff. 43^v-51^r:

- a) Introducció, amb el nomenament de comissari inquisitorial per al regne d'Aragó, fet per fra Bernat de Puigcercós a favor de fra Sancho de Torralba (núm. 5 d'aquesta mateixa secció). F. 43^v-44^r.
- b) Testimoniatge de Salomó Navarro, jueu de l'Almúnia de

19. «Et cum ex predictis (abjuració del cristianisme davant el Justícia de Calataiud per part del convers Pere, sentència capital contra ell i començament de la seva execució) ortum fuisset maximum scandalum in dicta villa et murmuracio ac clamor tocius populi dicte ville, quod dictus Petrus ea que fecerat et perpetraverat, fecerat et perpetraverat inductus per aliquem vel aliquos inimicos fidei christiane, cum similis casus accidisset in persona Abadie, qui fuerat neophitus et se fecerat comburi pro eo quia transiverat ad fidem catholicam ac eciam orthodoxam. Et quod nisi in predictis veritas haberetur et adhiberetur remedium, possent sequi multa mala et esset quedam informacio iudeorum ac confirmacio eorum secte et christianorum dubitacio, cum apud iudeos tales reputarentur et reputantur sancti...», f. 39^{r-v}. No era la primera vegada que Jucef de Quatorze intervenia en afers d'inquisició; cf. Baer 245, document datat a Saragossa, 17 de setembre de 1327.

20. «In Christo sibi carissimo patri, fratri Sancio de Turre Alba, ffrater Bernardus de Podio Cercoso, inquisitor heretice pravitatis in regnis et terris subiectis dominacioni domini Regis Aragonum a Sede Apostolica deputatus, salutem et sinceram in Domino caritatem. Quia propter negotia fidei et alia quedam, sumus in natione Cathalonie multipliciter occupati, idecirco vobis, de cuius zelo et discrecione confidimus, circa negotium heretice pravitatis et dependencia ex eodem comitimus plenarie vices nostras infra Regnum Aragonie, nobis dumtaxat difinitiva sentencia reservata. In cuius commissionis testimonium, sigillum nostrum duximus presentibus apponendum. Datum Barchinone. XVIII.º kalendas iulii, anno Domini millesimo CCC.^o XXX.º octavo», f. 40^r. Aquest mateix document és transcrit altre cop en el f. 43^v (cf. n. 7a del nostre procés), amb alguna variant, com la d'ometre *patri* en la primera línia.

Donya Godina, fet en el convent dominicà de Calataiud davant fra Sancho de Torralba, prior, fra Mateo Vidal, sots-prior, i Gil Sánchez de Sanchaznar, notari, el 29 de novembre de 1341. Ff. 44^r-47^{v²¹}.

c) L'esmentat Salomó Navarro confirma i completa les declaracions anteriors, davant el Justícia de l'Almúnia de Donya Godina el 7 de desembre de 1341. F. 47^v.

d) Testimoniatge de Miriam, muller del citat Salomó Navarro, prestat en l'edifici del Justícia de l'Almúnia de Donya Godina el 7 de desembre del 1341. Ff. 47^v-49²².

e) Segon testimoniatge del neòfit Pere, antic jueu Alatzar, datat el 28 de maig de 1341, completant la seva primera confessió del 5 de gener del mateix any (anterior núm. 6). Ff. 49^r-51^r. Publicat en l'Apèndix II.

8. Fra Bernat de Puigcercós interroga Jucef de Quatorze davant els dominics Bertran d'Abella i Pere Jaume, i el notari Guillem Roca, sobre possibles enemics seus capitals, demanant-li que li expliqui

21. Em limitaré a transcriure algunes de les frases que semblen més interessants: «...die iovis, pridie nonas ianerii anno Domini millesimo .CCC.^o. quadragesimo (4 gener 1341), de nocte, venit quidam neophitus qui vocatur Petrus et antequam baptizaretur vocabatur Alatzar, ad domum dicti testis...», f. 44^r; «...Hovadia idem fecit, qui fecit se baptizari et ego (Janto Almuli) et Jucefus de Quatortze, filius Sançonis de Quatortze, et Jacob, filius eius, Salomon Passariell, Brahen Mocatil, Samuel Alpestan, Salomon Avensaprut Ezquierdo (al f. 46^v, Esquierdo) Assach Sadoch, Juce Pasagon, filius Brahem Passagon, Mose Amnalguer, David Avenrodrig, Assach Habenalet(?), rabi S<alo>mon, filius rabi Mahir, Sadoch Ullaçeni, Sabbat del Sach, Ffaron Abenafia et Mahir Abnalguer (al f. 46^r, Amnalguer) maior, in villa Calatauibii fecimus eum abnegare fidem christianam et ad informacionem nostram fecit se comburi in contemptum fidei christiane...», f. 44^v. «Interrogatus dictus testis, si scit qualiter dicti iudei ipsum Hovadiam perverterunt et ad legem iudaycam redire fecerunt; et dixit quod sic. Nam <u>na die vidit in camera ubi iudei frequenter congregabantur, que camera est supra macellum Juderie dicte ville, ad tractandum de factis Aljame, intrantes dictam cameram videlicet Jucefum de Quatortze...», f. 46^r.

22. La seva declaració ens fa conèixer alguns detalls molt concrets, p.e., «...quod Petrus neophitus...venit quadam nocte ad hospicium seu domum, ubi morabatur dicta Miriam cum Salomone, viro suo predicto, in dicto loco de la Almúnia, et invenit dictus Petrus eos cenantes. Et dictus Petrus petivit a Salomone et Miriam predictis quod venderent sibi obulatam panis et obulatam vini, et quod respondit Salomon: 'Comedas de hiis que sunt apud nos, quia pater tuus et tu frequenter comedistis hic et nunquam vobis aliquid constitit, nisi aliud velletis vobis emere de hiis que non erant in domo nostra'; et tunc sedit et comedit panem et caules cum oleo et bibit de eorum vino cum eis...», f. 47^v; «Et auditio quod (Alatzar-Petrus) erat christianus, predictus Salomon intimavit hoc Janto Almuli et uxori eius Jamile; et incontinenti dictus Janto misit pro dicto neophito et Salomone Navarro, et ambo cum uxore dicti Salomonis Navarro, venerunt omnes tres ad domum dicti Janto Almuli. Et quando eos habuit in domo Janto predictus, presente uxore sua Jamila et nuru sua Vellida, uxore Jucefi, filii dicti Janto, et presentibus Salomone Navarro et uxore sua Miriam predictis, dixit dicto Petro: 'Alatzar, quid fecisti quando ivisti ad Cathaloniam?'...», f. 48^r.

l'endemà, divendres, les causes d'enemistat amb les persones que ja havia anomenat en el procés de València davant fra Berenguer Saiol i donant-li temps per a pensar fins al dilluns vinent per als no declarats. Dijous, 28 de febrer de 1342 (1341). Ff. 51^r-52^v.

9. A requesta del notari del procés, Jucef de Quatorze exposa les raons per les quals considera enemics seus capitals Fernando Exemenis, batlle de Calataiud, Juan de Jaca, escrivent, i els altres domèstics del dit batlle, Pedro Exemenis de Sayés i els jueus Cuxo, francès, Bonanat i tots els seus fills, i Navarrello. Divendres 1 de març de 1342 (1341). Ff. 52^v-54^r²³.

23. «Dixit eciam dictus Jucefus quod ipse acusavit dictum Fferdinandum coram domino Rege et eius consilio, dicendo quod dictus Fferdinandus Exemenis male tractabat negotia ipsius baiulie et faceret taliter quod ipse destrueret Judiariam Calatauibii...», f. 53^r. «Item dixit quod dictus Cuxo est gallicus et utitur officio mercacionis; et reputat eum esse inimicum suum pro eo quia tempore inquisitionum factarum contra gallicos, dictus Cuxo recolligebat eos in domo sua et eciam nunc recolligit; de quibus ipse Jucefus erat valde iratus, ex eo quia plures homines de genere suo dicta ratione perdididerat omnia que habebant; ex quibus omnibus, dictus Jucefus acusavit dictum Cuxo, cum omnibus iudeis Calatauibii, dicendo bonum esse et totum posse suum faciendo quod dictus Cuxo exiret terram, quia talis homo non deberet ibidem remanere; propter que dictus Cuxo fuit plures cominatus ipsi Jucefo...», f. 53^r; «...dictus Bonanatus est sartor et moratur in loco de la Almúnia; et ipse Bonanatus et filii sui sunt parentes et consanguinei Janto Almuli, qui captus detinetur in posse dicti domini inquisitoris; de qua capione, dictus Janto et alii consanguinei sui predicti, credunt quod ipse Jucefus sit in culpa et ex hoc fuerunt fortiter cominatus ipsi Jucefo, dicentes quod ipse(!) facerent quod ipse Jucefus perderet personam et omnia bona sua...», f. 53; «...esse inimicos suos capitales dictum Navarrello et eius uxorem, pro eo quia ipsis Navarrello et uxore sua existentibus despontatis, dictus Navarrello fuit opinatus quod dictus Jucefus haberet rem cum uxore sua; bene tamen credit ipse Jucefus quod Jacho, filius suus, habuerit rem cum eadem. De quibus, dictus Navarrello fuit valde iratus et motus contra dictum Jucefum... Navarrello, qui est sutor pauper, lusor, 'trafagador' et qui inebriat se et est talis condicionis quod diceret contra omnem veritatem», f. 53 v-54 r.

Quant a la declaració sobre el jueu francès Cuxo, la frase «en temps de les investigacions fetes contra els francesos» sembla referir-se a un pretèrit relativament llunyà per a la memòria normal d'un home; per això, crec que cal posar la hipòtesi de si aquelles investigacions estigueren vinculades a l'èxode de jueus francesos provocat pels desordres dels Pastoreaux del 1320, durant els quals el baptisme fou un dels pocs camins d'escapar a la mort (cf. la declaració del jueu batejat, Baruc, en *Le registre d'Inquisition de Jacques Fournier (évêque de Pamiers) 1318-1325*. Traduit et annoté par Jean Duvernoy. Préface de Emmanuel Le Roy Ladurie (École des Hautes Études en Sciences Sociales. Centre de Recherches Historiques. Civilisations et Sociétés 43). Tome I. París, La Haia, Nova York 1978, 222-234. Així s'explica l'extrema prudència amb què hom procedia durant aquells anys davant un possible batejat i que es manifesta en aquest document datat a Vilafranca del Penedès, el 15 de juliol de 1325: «Cum suisset denunciatum venerabili Fferrario Ollarii, baiulo Ville franche pro domino rege, per secretarios Aljame dicte ville quod quidam puer de regno Francie, qui faciebat se nominare Aquinet, qui iudeum asserebat esse de Xartres, intraverat in sinagogam ipsorum iudeorum et dubitarent ipsum fore iudeum ex eo quia quidam iudeus advena, qui die lune sequenti recesserat, dixit dicto puero in dicta sinagoga

10. El tribunal inquisitorial, present en la presó de Jucef de Quatorze, li dóna un mes de temps per a provar les enemistats capitals declarades en el núm. anterior. Mateixa data. F. 54r.

11. Jucef de Quatorze presenta algunes objeccions processals i l'inquisidor Bernat de Puigcercós les hi resol. Dimarts 5 de març de 1342 (1341). Ff. 54r-55r²⁴.

12. Jucef de Quatorze requereix el notari d'aquest procés, Guillem de Roca, a fi que fra Bernat de Puigcercós li comuniui els

verba sequencia vel equipollencia: *Oldà, e tu no portaves roda d'aquests dies a Barcelona; et ipsi iudei, timentes ne possent reprehendi pro predictis, ideo, ut dictum est, denunciarunt predicta dicto venerabili baiulo. Qui baiulus cepit dictum puerum et ipsum captum tenuit per .iii. dies et interrogasset(!) ipsum puerum si erat christianus aut iudeus vel fuerat baptizatus, et dictus puer respondisset quod erat iudeus et nunquam fuerat baptizatus et eciam repertus fuisset circuncisus; dixissetque eciam dictus quod pro eo quia nesciebat quod iudei Barchinone deferrent signa, ideo ipse non deffererbat in introitu ipsius civitatis; et dictus baiulus non posset aliter reperire quod dictus puer fuisset christianus (fuisset, *rattlat*) seu baptizatus, ideo dictus baiulus, de consilio Guillelmi Lupperti, iureperiti Villefranche et assessoris per ipsum assumpti in predictis, prefatum puerum absolvit a dicta petitione».* Vilafranca del Penedès, Museu del Vi, Arxiu de la Comunitat, *Registre de la Cort del Batlle Ferrer Oller 1325*, f. 116r.

24. Donat l'interès processal d'aquesta discussió, la copio íntegra: «Post que, die martis intitulata <t>ercio nonas marcii anno predicto, dictus Jucefus, presente dicto domino inquisitore et presentibus ffratre Bertrando de Apilia et Samuele Benvenist et me, notario predicto, proposuit que secuntur: Primo, quod salva reverentia domini inquisitoris, ipse non debuit tali modo procedere sicut processit, nam antequam interrogaret eum de inimicis et de causis inimiciciarum, debuit sibi totum presentem (pb, *rattlat*) processum publicare et dare sibi interrogatoria cum quibus testes interrogaret et debuit sibi dare advacatum, cum quo deliberaret super defensionibus suis. Dixit eciam quod ante predicta non debet nec debuit nominare inimicos nec causas inimiciciarum assignare nec tempus ad probandum easdem; dixit eciam, quod ipse existens captus non posset procurare testes ad probandas causas inimicicie per eum allegatas et ideo petit et requirit quod detur ad manulevandum, ut posset ire apud Calatauibium, ubi sunt testes per quos intendit probare causas inimiciciarum allegatas. Et incontinenti dominus inquisitor dixit quod in hoc negocio, quod est summe favorable, n<o>n sunt servanda predicta per ipsum Jucefum allegata, quantum pertinet ad modum et ordinem procedendi, cum hic de sola veritate inquirat, sine ordine iuris ac sine strepitu iudicii et figura. Et ex eadem ratione non tenetur sibi dare advacatum, cum non queratur nisi de sola veritate, quam ipse Jucefus melius potest scire quam quicumque advacatus, de qua non potest per advacatum aliquem informari; et ideo canones volunt quod procedatur sine strepitu advacatorum, propter quod negat sibi predicta. Nec est locus quod detur ad manulevandum, cum agatur de crimine capitali. Ipse autem inquisitor est paratus compellere testes quos nominaverit et facere venire apud Barchinonam, ad expensas tamen ipsius producentis. Cetera autem negat ipse dominus inquisitor et dicit fieri non debere», f. 54r-55r. L'inquisidor sembla referir-se a la prescripció de Bonifaci VIII, recollida en el *Sextus Decretalium*, lib. V, tit. II, cap. XX, ed. Friedberg, II, 1078; recordem la precisió de Climent V è sobre el «procedere simpliciter et de plano ac sine strepitu et figura iudicii» de la decretal *Saepe contingit* del 19 de novembre de 1306, recollida en les *Clementinae* lib. V, tit. XI, cap. II (Friedberg II, 1200).

articles sobre els quals vol fer preguntar als esmentats testimonis de les enemistats capitais per a enviar-los al seu procurador a Calataiud; l'inquisidor li contesta que també ell faci la seva pròpia llista d'articles, bo i remarcant que, pel que fa a enemics capitais, més en sabrà ell mateix que el seu procurador. Barcelona, dimarts 19 de març de 1342 (1341). F. 55^{r-v²⁵}.

13. Jucef de Quatorze dóna la llista dels seus testimonis per a l'afer de les enemistats capitais. Barcelona, dilluns 25 de març de 1342. Ff. 55^v-56^{r²⁶}.

14. Fra Bernat de Puigcercós, inquisidor, comunica a fra Sancho de Torralba, comissari seu per al regne d'Aragó, els punts corresponents als anteriors núm. 8, 9, i 13 i li encarrega d'informar-se sobre les esmentades enemistats i en particular de si Salomó Navarrello era enemic capital o mortal de Jucef de Quatorze, però no sobre llurs causes. Barcelona, dimarts 26 de març de 1342. F. 56^{r²⁷}.

15. Fra Bernat de Puigcercós, inquisidor, presents els dominics fra Francesc de Canals, sots-prior, i fra Bertran d'Abella [i cal suposar que el notari], interroga Jucef de Quatorze sobre onze articles relativs al retorn dels conversos Abadio (*sic*) i Pere al judaisme. Barcelona, Santa Caterina, dilluns 15 d'abril de 1342. Ff. 56^r-60^{v²⁸}.

25. «...cum ipse procurator melius sciat et cognoscat illos qui procurant m<a>l<u>m contra ipsum Jucefum quam <ips>emet Jucefus, ex eo quia bene est annus elapsus quod ipse non fuit in Calataiubio...», raonava l'acusat, f. 55^r.

26. «Dictus Jucefus de Quat<ort>ze dixit quod volebat producere in testes ad probandas causas inimic<ic>ie per eum supra allegatas, videlicet Abraham de Funes, Issachu<chu>m de Funes, Mosse German, Secri Ave<n>cresp, Saçon Ab<e>nfora, eciam Salomonem, filium suum, de villa Calataiubii. Item, Salema et ffilium suum, de loco de la Almū<n>ia. Item, Juce<f>um Alpestan et Mosse Abanfora, iudeos. Item, Iacobum Gonsalbes et Dominicum Andr<ech> et Johannem de Mara<i>, omnes de dicta villa de Calataiubio; et alios eciam quoscumque, quos procurator suus in testes producere voluerit super predictis. Item, Issachum d'Exea, Juceffum Xumiel et Juce Atrix, filium Abrahe Atrix, Saçon Xicus et Mosse Agradan, iudeos de villa predicta de Calataiubio», f. 55^v-56^r.

27. «...<sed?> noluit nec sibi mandavit quod predicti testes, quos predictus Jucefus p<rodu>xit(?) et nominavit interrogarentur super causis inimicitarum aliorum, quos dictus Juceffus dixit esse inimicos suos capitales, quia illi non sunt re<ce>pti in testes in hoc processu; et ideo in vanum probarentur inimi<ci>cie contra eos, quia ipsis probatis nichil prodesset dicto Jucefo», f. 56^r.

28. Normalment, nega totes les preguntes, àdhuc fent recaure tota la culpabilitat del cas del neòfit Pere sobre Janto Almuli (cf. f. 60^r); l'únic detall nou és que «cognovit dictum A<badio?> et vidit ipsum frequenter in Calataiubio euntem et venientem, quia bufo erat, id est, 'mercer', portans merces», f. 58^v.

16. Fra Bernat de Puigcercós, en presència dels dominics fra Bertran d'Abella i fra Simó Serdina [i del notari del procés], interroga Jucef de Quatorze, en qualitat de testimoni, sobre la intervenció de Janto Almuli, i de la seva muller Jamila, de Salamó (*sic*) Navarro i de la seva muller Miriam en el retorn al judaisme del convers Pere. Barcelona, dilluns 27 de maig de 1342. Ff. 60^v-61^r²⁹.

17. El mateix dia, fra Bernat de Puigcercós rep (i mana d'incloure en el procés) l'acta d'interrogatori dels testimonis de les enemistats capitals assenyalats per Jucef de Quatorze, fet en el convent dels dominics de Calataiud per fra Sancho de Torralba en presència dels també dominics fra Guillermo de *Rigulis* i fra Mateo Maça i del notari, Gil Sánchez, el divendres 19 d'abril de 1342. Ff. 62^v-66³⁰.

18. Repetició de la notícia que en el procés de Janto Almuli porta el núm. 12. Mateixa data. F. 66.

29. «...et hoc (*l'actuació de Janto Almuli en el retorn d'Alatzar-Pere al judaisme*) specialiter audivit a Iohanne Dominici de Yrasca, iureperito, qui fuit locutus cum hoc teste de predictis...», f. 62^r.

30. Resultat de l'interrogatori sobre els enemics mortals assenyalats per Jucef de Quatorze: «...Mosse Avenforna, iudeus Calatauibii... non sciebat nec credebat quod aliquem inimicum capitalem (Jucef) haberet, nec iudeum nec christianum...», f. 62^v-63^r. «Juceffus Alpestan, iudeus ipsius ville, ...nunquam audivit nec scivit quod inimicum capitalem vel inimicos capitales haberet Juceffus de Quatorze predictus...», f. 63^r. «Juceffus, filius Brahem Atrix, iudeus Calatauibii, ...nunquam scivit nec audivit quod dictus Juceffus haberet inimicos capitales seu mortales» (*afirmació precedida d'una precisió semàntica*): «...in lingagio serranico, inimici capitales dicuntur inimici mortales», f. 63^{r-v}. «Caçón Avenforna, iudeus ville Calatauibii predice, ...non sciebat nec audiverat quod aliquis vivens causam inimicicie haberet contra eum nec inimicos aliquos haberet», f. 63^v. «Brachem de Funes, iudeus Calatauibii, ...non sciebat», f. 64^r. «Açecrin Avencresp... dixit se nichil scire et quod nunquam aliquid de ista materia sciverat nec audiverat», f. 64^r. «Açach de Exea, iudeus Calatauibii, ...nunquam audivit nec scivit quod dictus Juceffus haberet inimicum aliquem...», f. 64^{r-v}. «Mosse Germán, iudeus dicte ville Calatauibii, ...non sciebat», f. 64^v. «Açach de Funes, iudeus Calatauibii,... dixit se nichil scire», f. 64^v-65^r. «Salomon, filius Caçón Avenforna, iudeus ville predice Calatauibii, ...non audit nec scivit unquam quod dictus Juceffus haberet inimicos capitales...», f. 65^r. «Juceffus Xumiel, iudeus Calatauibii, ...nunquam scivit nec audivit», f. 64^r-65^v. El mateix resultat donà la pregunta sobre la pretesa enemista capital de Salomon Navarello contra Jucef de Quatorze. El notari aragonès fa constar encara aquests detalls al final del document: quod dictus Juceffus erat amicus cuiuslibet eo rūm, sicut alii iudei de iudaysmo. Sed verum est quod dictus Brahem de Funes dixit quod nutriterat dicto Jucefo quandam filium et unam neptem et quod morabatur ad locarium in quibusdam domibus dicti Jucefi. Dixit etiam Açach de Exea superdictus quod in domibus dicti Jucefi ad locarium morabatur, sed amiciciam aliquam non habebat cum eo specialem», f. 65^v.

19. Repetició de l'acta resumida en el núm. 13 del procés contra Janto Almuli. Mateixa data. Ff. 66^r-67^v³¹.

20. L'inquisidor fra Bernat de Puigcercós torna a interrogar Jucef de Quatorze, aquesta vegada com a testimoni i amb turment de torcedura i lligament de braços, sobre els mateixos punts del núm. 16 d'aquest procés. Palau episcopal de Barcelona, dissabte 8 de juny de 1342. Ff. 68^{r-v}³².

21. A requesta de l'inquisidor fra Bernat de Puigcercós i en presència dels dominics fra Bertran d'Abella i fra Simó Serdina i del notari del procés, Guillem de Roca, Jucef de Quatorze confirma la veritat de les declaracions fets en el núm. anterior i les completa. Barcelona, Santa Caterina, el mateix dia. Ff. 68^v-69^r³³.

22. Fra Bernat de Puigcercós, en presència dels dominics fra Bertran d'Abella i fra Pere Jaume i del notari del procés, Guillem de Roca, torna a requerir Jucef de Quatorze sobre la confirmació de les seves darreres declaracions i sobre la seva intenció de renunciar o no a protestes i defenses relatives a aquest procés; i li assenyala

31. La notícia sembla tenir algun interès processal i per això la copio: «...dominus inquisitor, attendens quod ex hiis que confessata sunt per testes contra dictum Jucefum po<ter>at procedi ad tormenta et ad sentenciam ferendam contra <i>psum Jucefum, maxime quia locus est in quo potest exponi tormentis dictus Jucefus ad eruendam veritatem contra alios complices suos in dicto crimine superius in confessio-ne(!) Salomonis Navarro expressatos, et hoc poterat sine consensu diocesanorum, ut notat Paulus de Lazariis(!) in capitulo *Multorum querela* in Clementinis, titulo *De hereticis*, licet non posset ipsum torqueare ut inquisitum vel criminoseum in dicto crimine sine requisitione domini Episcopi Tirasoneensis, in cuius diocesi predicta crima sunt commissa», f. 66^{r-v}.

32. «Et tunc, prenominatus Juceffus, interrogatus dixit quod Mosse Paçagon, Mosse Havenfalagut, Açach Sadoch, Jucefus Almedayan, Abraham Azaries, Salomon Pasariell, Salomon Avensaprut, Abraham Amocatil, Samuel Alpestan, Açach Habeal-let(?), Jucefus Alcuçentin, Aaron Abenafia, Mosse Abenforna, Juça Hanrui, Mosse Abnalguer fuerunt in concilio superdicto (cf. nota 21), in quo dictus Abadio fuit inductus ut abnegaret fid<e>m Christi...», f. 68^r. En la declaració relativa al neòfit Pere, es limita a acceptar que ell, Jucef de Quatorze, fou present en l'acte en el qual Janto Almuli pressionà l'esmentat neòfit a tornar al judaisme, f. 68^v.

33. «Poste<a>, incontinent dictus Jucefus fuit liberatus a tormentis (*afegit entre linies*: que fuerunt solum ligature et tortura brachiorum, sine aliqua elevacione corporis sui a terra) et solutus ligaminibus brachiorum, quibus ligatus fuerat in tormentis...», f. 68^v.

termini per a recapacitar fins al divendres primer vinent. Barcelona, dimecres 12 de juny de 1342. Ff. 69^r-70^r³⁴.

23. Fra Bernat de Puigcercós, en presència dels dominics fra Bertran d'Abella i fra Simó Serdina i del notari del procés, Guillem de Roca, torna a interrogar Jucef de Quatorze sobre la sessió en la qual un grup de jueus de Calataiud impulsaren l'antic jueu Abadia a abjurjar la religió cristiana davant el Justícia d'aquella vila. Barcelona, Santa Caterina, divendres 14 de juny de 1342. Ff. 70^r-71^r³⁵.

24. Repetició del darrer interrogatori i nou ajornament fins al dimecres d'aquella setmana. Barcelona, Santa Caterina, dilluns 17 juny de 1342. Ff. 71^r-72^v.

25. Davant l'inquisidor, fra Bernat de Puigcercós, dels dominics Bertran d'Abella i Pere Jaume i del notari del procés, Guillem de Roca, Jucef de Quatorze contesta a les preguntes formulades els dies anteriors. Barcelona, dimecres 19 de juny de 1342. Ff. 72^v-74^v³⁶.

26. En finalitzar l'interrogatori anterior, l'inquisidor pregunta a Jucef de Quatorze si vol proposar quelcom en descàrrec propi i

34. Una part d'aquesta sessió té interès des del punt de vista del procediment: «Interrogatus (*Jucef*) an velit renunciare omnibus protestacionibus et defensionibus, quas dixit se habere, inquantum facerent contra dictas confessiones; et respondit quod volebat super hoc deliberacionem. Et tunc dominus inquisitor dixit quod non daret sibi deliberacionem, cum ipse bene sciat nunc an intendat vel possit dicere aliquid contra confessiones predictas, quas fecit post tormenta, et quas eciam hodie approbat. Et predictus Jucefus dixit et respondit quod renunciabat omnibus protestacionibus et defensionibus inquantum possent esse contra dictas confessiones, quas fecerat, eo quia non vult contendere nec causidicare cum domino inquisitore. Et ipse dominus inquisitor dixit quod hec responsio non est suficiens pro eo quia dixit quod ideo renunciabat, quia non volebat contendere nec causidicare cum domino inquisitore. Et tunc dictus Jucefus respondit quod volebat quod illa verba, scilicet, quod 'ideo renunciabat etc.', a sua responsione moverentur, quia absolute ipsis protestacionibus et defensionibus renunciabat», f. 69 v.

35. La declaració repeteix extrems ja sabuts; al final però, «quantum ad nomina eorum, quos dixit in dicto concilio interfuisse..., voluit quod ibi, ubi dicitur Mosse Paçagon, addatur quod erat filius de Galaf Paçagon», f. 71 r.

36. «...an per aliquem alium iudeum fuerint dicta in dicto concilio (cf. nota 21) dicto Hobadia illa verba tam gravia in quibus graviter detrehebatur(!) legi christiano-rum et Christo et Beate Virginis ut in ipsa interrogacione continentur. Et predictus Jucefus respondit ut sequitur, dicens quod licet dicta verba non fuerint dicta per hunc deponentem, ut iam dixit, tamen est verum quod fuerint dicta per quendam iudeum vocatum Jafuda del Calvo, qui in fine dicti concilii dixit dicto Hovadie...», f. 73 r. «Interrogatus an dictus Jafuda del Calvo sit vivus vel mortuus, et dixit quod ex quo fuit captus audivit dici quod erat mortuus et reliquit unum filium, vocatum Jucef del Calvo», f. 73 v.

aquest es pren temps de pensar-s'hi fins al divendres vinent. Mateixa data. Ff. 74^{r-v}.

27. El tribunal inquisitorial, format per fra Bernat de Puigcercós, pels dominics fra Bertran d'Abella i fra Pere Jaume i pel notari Guillem de Roca, pregunta a Jucef de Quatorze si vol presentar descàrrecs legítims i aquest acaba renunciant-hi; i si vol prestar el jurament, que equival a l'abjuració d'heretgia feta per un cristià, i la no observància del qual el convertiria en relapse, punt sobre el qual Jucef de Quatorze demana temps de pensar-s'hi fins al dilluns següent. Barcelona, Santa Caterina, divendres 21 de juny de 1342. Ff. 74^v-75^{v³⁷}.

28. En presència del mateix tribunal inquisitorial, l'inquisidor fra Bernat de Puigcercós, veient que el dilluns és Sant Joan, demana a Jucef de Quatorze que vulgui prestar el jurament del qual parla el núm. anterior i aquest, després d'haver-s'hi negat, immediatament hi accedeix. Barcelona, Santa Caterina, dissabte 22 de juny de 1342. Ff. 75^v-76^{r³⁸}.

37. Nova discussió sobre el procediment: «Iterato dictus dominus inquisitor obtulit se dicto Jucefo paratum recipere omnes defensiones, quas proponere voluerit ad sui excusacionem, si quas habet; et interrogavit eum an velit aliqua proponere que pertineant ad suam defensionem. Et dictus Jucefus dixit quod ipse aliquando voluit proponere defensiones, que non fuerunt sibi admissae, set nunc non vult aliquam proponere defensionem. Et dominus inquisitor respondit quod non appetet ex contentis in processu quod ipse voluerit proponere aliquas defensiones legitimas, quas dominus inquisitor noluerit sibi admittere, licet aliquas proposuerit aliquando, que non fuerunt sibi admissae pro eo quia non erant legitime nec admitente secundum modum quo de iure et consuetudine proceditur in negocio heretice pravitatis. Et dictus Jucefus respondit quod ipse dixit hoc domino inquisitori, set ipse dominus inquisitor dixit sibi quod notarius inquisitionis non erat in villa. Et dominus inquisitor respondit quod hoc non appetet ex processu, nec ipse dominus inquisitor habet curare de his que extra iudicium dicuntur. Dixit eciam idem dominus inquisitor quod ex tunc fuerunt multe cessiones(!), in quibus potuit proponere, si voluisset, ipsas defensiones et nunc, si voluerit, potest eas proponere, quia dominus inquisitor est paratus eas recipere, dum tamen sint tales quod sint admittende in negocio heretice pravitatis. Et dictus Jucefus respondit quod non vult aliquam proponere defensionem, quia non est tempus proponendi easdem; set est paratus stare misericordie ipsius domini inquisitoris. Et ideo renunciat ex certa sciencia omnibus defensionibus quibus posset vel intenderet se defendere contra predicta per eum confessata, set supplicat humiliter domino inquisitori quod misericorditer se habeat erga ipsum», f. 74v-75r; la misericòrdia —«quantum paciantur canonica instituta» (f. 75r)— anava condicionada al jurament del núm. següent.

38. «Et incontinenti, idem Jucefus iuravit per Dominum Deum et per decem precepta Legis, que Dominus Deus dedit Moysi in monte Sinahi, libro ipsorum decem preceptorum tacto corporaliter a dicto Jucefo, quod ipse nunquam toto tempore vite sue faciet aliqua de contentis in dictis suis confessionibus, inducendo, scilicet, christianum vel christianam ad perfidiam iudaycam, nec ad ritum, nec ad sectam

29. Repetició dels textos, recollits en el procés de Janto Almuli, núm. 14 del nostre resum. Barcelona, divendres 28 de juny de 1342. Ff. 76^v-78^v.

30. L'inquisidor fra Bernat de Puigcercós rep la lletra dels commissaris episcopals de la inquisició a Calataiud, Bernardo Duque, degà, i Juan Gómez de Zamán, canonge d'aquella ciutat, certificant que amb motiu d'un procés general contra els jueus de Calataiud, Jucef de Quatorze havia prestat el jurament que equival a l'abjuració d'heretgia feta per un cristià. La lletra és datada a Calataiud el dissabte 27 de juliol de 1342. Barcelona, dilluns 5 d'agost de 1342. Ff. 79^r-80^r³⁹.

31. El tribunal inquisitorial format per l'inquisidor fra Bernat de Puigcercós, pels dominics fra Bertran d'Abella i fra Simó Serdina i pel notari Guillem de Roca, llegeix a Jucef de Quatorze la lletra esmentada en el núm. anterior i algunes abjuracions de parents seus (de Salema de Quatorze i dels seus fills Oro i Jucef, cosins del Jucef

iudeorum, nec ad circuncisionem, nec ad legem circuncisionis, nec ad aliqua alia pertinencia ad predicta vel dependencia ex eisdem; nec presens erit in predictis nec in aliquo predictorum, nec ad predicta dabit concilium, auxilium vel favorem, directe vel indirecte, publice vel occulte. Et si contrarium faceret, obligavit se ad penam relapsi», F. 76^r.

39. Repetida la petició que fra Bernat de Puigcercós els havia tramès per mitjà de fra Sancho de Torralba, el degà i el canonge de Calataiud responen: «Et incontinenti nos, simul cum dicto (*afegit domino*) fratre Sancio (*sic*), priore, inspeximus omnes processus inquisitionis, quos invenimus per predictum inquisitorem (*fr. Guillerm Costa*) et nos contra quosdam singulares iudeos singulariter factos et contra quosdam alias generaliter factos. Et invenimus in processibus singulariter factis abiuraciones factas per dictos singulares antequam sententie contra eos ferrentur. In processu vero generali, in quo plures iudei Aljame Calataiubii fuerunt inventi culpabiles, propter quod inter alia fuit per dictum inquisitorem et nos dicta Aljama, scola et sinagoga privata, et demum contra eos sententia lata, non invenitur abiuracio antedicta, ubi precipue ac maxime requirebatur; et causa quare non invenitur dicta abiuracio credimus quod sit ista: quia Garsias Mertini (*sic*), notarius dictae inquisitionis, est mortuus et processus per eum factos invenimus male ordinatos et dispersos per cedulas; et aliquas abiuraciones predictorum singularium invenimus in cedulis separatas et non in processibus insertas, et ideo tenemus quod dicta abiuracio generalis sit perdita propter negligenciam dicti notarii, quia dictus inquisitor et nos non restituimus dictae Aljame scolam et sinagogam sine dicta abiuracione, scilicet, nisi dicti iudei primo abiurassent. Et ideo, sicut abiuraciones singularium, que in minus se habent, in scriptis invenimus, sic et multo magis abiuracionem predictam generalē, quam nullo modo omissemus cum in plus se habeat, sive esset ac sit magis necessaria, invenire totaliter deberemus; hec autem inveniri non potest, negligencia notarii et rationibus antedictis. Attamen, indubitanter credimus et vere tenemus ac in animas nostras de hoc vos nichilominus certificamus, seu vobis notificamus, quod dicta generalis abiuracio fuit facta per dictum Jucefum de Quatorze et plures alias iudeos ville Calataiubii contra quos fuit facta inquisicio et lata iamdicta sententia generalis», f. 79^v-80^r.

encausat, el qual consta fill de Sançó de Quatorze); i el requereix a declarar la veritat sobre l'abjuració feta per ell vint anys abans, en temps de l'inquisidor fra Guillem Costa. Barcelona, Santa Caterina, dimecres 7 d'agost de 1342. Ff. 80^r-82^{v⁴⁰}.

32. El mateix dia, Jucef de Quatorze és portat al palau del bisbe de Barcelona i en veure els botxins declara que són veritat les coses afirmades en la carta esmentada en el núm. 30; i havent-li tret els botxins la gramalla, sense que l'acabessin de despullar ni el lligues-sin, Jucef de Quatorze declara davant Pere de Plana, llicenciat en lleis i oficial del bisbe de Barcelona, i dels dominics fra Bertran d'Abella i fra Bernat Simó, que en aquella ocasió jurà i abjurà, bo i afegint els noms dels qui juraren i abjuraren amb ell. Ff. 82^v-83^{r⁴¹}.

40. «...Salema de Quatorze et Oro, filia ipsius, iudei Calatauibii...», f. 80^v; «...per Jucefum de Quatorze, filium dicti Salema, et consanguineum germanum huius inquisiti...», f. 81^r; «...dicto Jucefo (*l'encausat*), filio dicti Sançonis de Quatorze...», *ibid.*: «Et dictus Jucefus respondit quod de toto illo processu, qui tunc fuit factum(!), nichil recolit nisi quod fuit interrogatus per iuramentum an tunc interfuerit circuncisioni cuiusdam pueri, filii christiani, et quod tunc respondit quod interfuerat dicta circuncisioni cum patre suo, set quod ipse erat tunc etatis quatuordecim annorum. De aliis autem que tunc facta fuerunt non recolit...», f. 81^v; «Postmodum vero dominus inquisitor fecit sibi legi sentenciam, per quam evidenter apparent duo. Unum est quod ipse cum pluribus aliis confessi fuerunt tunc quod fuerunt presentes circuncisioni dicti pueri. Secundum est quod ipse cum illis pluribus fuit tunc perpetuo carceri condemnatus; et non est verisimile nec credibile quod ipse oblitus sit predictam suam confessionem <et> predictam condempnacionem sibi per sentenciam publice promulgatam. Et ideo, sicut negat ea que evidenter sunt sibi mostrata, propter que hostenditur manifeste ipsum negare veritatem et suggestere falcitatem(!), sic manifeste arguitur quod ipse falso modo negat abiuracionem tunc per eum factam, quod eciam appareat ex eo quia hostense sunt sibi abiuraciones aliorum, qui minus pecaverunt», f. 82^r. Sobre els processos inquisitorials a càrrec de jueus de Calataiud entorn de l'any 1325, hom pot veure la documentació publicada per Johannes VINCKE, *Zur Vorgeschichte der spanischen Inquisition. Die Inquisition in Aragon, Katalonien, Mallorca und Valencia während des 13. und 14. Jahrhunderts* (Beiträge zur Kirchen- und Rechtsgeschichte, 2). Bonn 1941, 64-69, núm. 16 (8 març 1325), 18 (18 juny 1325, amb referència a un Abraffim de Qatorze), 21 (20 novembre 1326) i 22 (27 febrer 1327); i no oblidar els documents ja recollits per Heinrich FINKE en *Acta Aragonensis II*, Berlin-Leipzig 1908, 862 (26 febrer 1325, toc d'atenció de Jaume II a fra Sancho de Torralba) i *ibid.* 870 (25 desembre 1326, petició de Jaume II a fra Guillem Costa, que no faci cremar dos *Midrashim*).

41. «Post hec, eadem die mercurii, dictus Jucefus fuit ductus ad palacium reverendi domini episcopi Barchinone; et ibi, antequam tormenta videret, paratis tamen sagionibus, dixit quod confitebatur vera esse contenta in dicta littera Bernardi Ducis et Iohannis Gomecii, commissariorum predictorum (*cf. nota 39*). Postea, in eodem palacio, dictus Jucefus, spoliato sibi gramasia per dictos sagiones, ut ponerent eum tormentis, non tamen spoliato sibi supertunicali, nec ipso ligato, in presencia scilicet venerabilis Petri de Plana, in legibus llicenciat ac officialis reverendi domini episcopi Barchinone, et in presencia eciam duorum virorum relig*<io>*sorum, scilicet, ffratris Bertrandi de Apilia et ffratris Bernardi Simonis, de ordine predicatorum, et mei, Guillelmi de Rocha, notarii predicti, confessus fuit quod ipsem Jucefus et alii in

33. Jucef de Quatorze confirma davant l'inquisidor, a Santa Caterina de Barcelona, les declaracions a les quals es refereix el núm. anterior i l'inquisidor li comunica que la sentència del seu procés serà pronunciada el diumenge vinent a Santa Maria de la Mar. Barcelona, dimecres 7 d'agost de 1342. Ff. 83^r.

34. Fra Bernat de Puigcercós resumeix el fet i raona en dret el resultat dels dos processos, bo i sotmetent-ho a l'estudi d'una sèrie de tècnics. Barcelona, entre 5 i 7 d'agost de 1342. Ff. 83^v-85^v. Text publicat en l'Apèndix III.

35. Parer escrit de Pere de Plana, llicenciat en lleis i oficial del bisbe de Barcelona, limitat al cas de Jucef de Quatorze. Sense data. Ff. 85^v-86⁴².

36. Parer relatiu al cas de Jucef de Quatorze, signat per Francesc Despuig, doctor en decrets. Cinc d'altres s'hi adhereixen. Sense data. F. 86⁴³.

37. Parer de quatre franciscans sobre els dos casos. Sense data. F. 86^{v44}.

sentencia tunc lata contenti abiurarunt super decem precepta legis quod nunquam ad similia redirent nec ad aliqua alia, que essent contra fidem catholicam; et eciam quod de cetero non prestarent aliquem consensum nec modo aliquo cohoperarentur ad hoc ut aliquis christianus vel christiana, de fide christiana redirent vel transient ad perfidiam iudaycam. Interrogatus qui fuerunt illi qui sub simili forma iuraverunt, dixit quod Rabi Salamo, Ffaraho Abenafia, Assach Avenlaut, Juceff Nadaya, Jafuda el Sage, Abraham de Quatorze et Suelema de Quatorze, Mosse Abenafion, Galaf Passagon, Abraham Avenlaut, Salomon Passariell et Jafuda del Calvo», f. 82 v-83 r.

42. «Quod iste iudeus sit tradendus curie seculari satis potest probari», f. 85 v.

43. «Quod illi, qui iam alias loco abiuracionis promiserunt et abiuraverunt, sint relinquendi seculari curie, credo satis clarum per iura ad hoc prius allegata et que superiori allegantur...», f. 86 r. «Idem videtur michi Petro de Castlarino, legum doctori. Idem videtur michi, ffratri Berengario de Saltellis, priori provinciali ffratrum predicatorum provincie Aragonie. Idem videtur michi ffratri Bertrando Richerii, priori ffratrum predicatorum Barchinone. Idem videtur michi ffratri Bartholomeo Ferrarri, lectori Barchinone. Idem videtur michi ffratri Petro de Molendinis, lectori ffratrum predicatorum Ilerde. Visis iuribus et rationibus prefatis, conclusioni predicte adhereo ergo Bernardus Lulli, doctor decretorum, saniori consilio et deliberacione maiori salvis», f. 86 r-v.

44. «...qui alias in talibus non sunt deprehensi et qui quodunque (*sic*) penitent, eciam intuitu pene, debeant per vos puniri gravissime. Tamen, non videtur, procedendo magis tute, eos debere tradi curie seculari... Quantum autem ad illos iudeos qui iam similia perpetrarunt et promiserunt seu iuraverunt se similia non facturos, videtur quod ut de relapsis possit iudicari... Nos ffrater Franciscus Baiuli, guardianus Barchinone. Arnaldus de Canellis. Ffranciscus Januarii. Guillelmus de Valle Sicca, lector Gerunde», f. 86 v.

38. Sessió de consulta, resumida en el procés de Janto Almuli, núm. 18. Entre el dijous 8 i el dissabte 10 d'agost de 1342. Ff. 86^v-87^{v45}.

39. Notícia de l'acte en el qual l'inquisidor, Bernat de Puigcercós, publicà la sentència dels processos. Barcelona, Santa Maria del Mar, diumenge 11 d'agost de 1342. F. 87^v.

40. Text de la sentència. Ff. 88^r-93^v. Publicat en l'Apèndix IV⁴⁶.

45. «...dictus dominus inquisitor vocavit plures ex eis, scilicet, venerabilem Ffranciscum de Podio, doctorem in decretis, et venerabilem Bernardum Lulli, archidiachonum de Mari, decretorum doctorem, et venerabilem Petrum de Plana, in legibus licenciatum et officialem Barchinone, qui dederunt consilium de manu eorum scriptum in fine sentencie; et venerabiles eciam Geraldum de Orreo, Bernardum Ruvira et Guillelmum Petri Paylaresii, canonicos Barchinone, coram domino episcopo Barchinone et in palacio ipsius. Quiquidem dominus inquisitor legi fecit coram eis totum processum factum contra dictum Jucefum, a principio usque ad finem; et omnes, tam dominus episcopus quam alii superdicti, approbaverunt consilium datum in cedula...; et omnes, applicantes consilium superdictum ad factum Jantonis, iudicaverunt et consilium dederunt quod erat perpetuo carceri condemnandus, in quo continue panem et aquam comederet et in quo vitam amaram duceret, ita quod mors solacium esset sibi, salvata tamen sibi semper vita et membris; et Jamila, uxor ipsius Jantonis, similiter perpetuo carceri condemnaretur, sine tamen pane et aqua et sine alia afflictione. Et quod dictus Jucefus de Quatorze, quia iam alias fuerat propter crimen consimile perpetuo carceri condemnatus et quia promiserat cum iuramento quod nunquam similia attemptaret, ut patet superius in processu, et non obstante predicta promissione iuramento vallata, que vicem et locum tenuit abiuracionis, rediens ad vomitum bis, induxit christianos ut publice fidem catholicam abnegarent et peterent se comburi. Ideo omnes in dicto palacio vocati et congregati dederunt consilium quod iudicaretur et condemnaretur tanquam relapsus in heresi et relinquenter curie seculari...», f. 86^v-87^v.

46. En la part inferior de la pàgina on s'acaba el text, comença aquest esborrany autògraf de Pere Miquel Carbonell, del qual dono la redacció definitiva: «Memoria tene quod ex huiusmodi originali sentencia sumpsi exemplum, in cuius calce me subscripsi in hunc qui sequitur modum: 'Exemplum huiusmodi sentencie, iussu reverendissimi in Christo patris et domini domini Iacobi (sic) de Deça, in sacra theologia magistri miserationeque divina episcopi Palentini, comitis Pernie, regie maiestatis penitentiarii ac heretice et apostatice pravitatis inquisitoris generalis dignissimi, sumpsi ego quidem P. Mich. Carbonellus, regius archivarius et regia auctoritate notarius publicus Barcinone et ubique terrarum ditionis eiusdem, ab eius originali processu actitato coram prefato reverendo in Christo patre et domino, fratre Bernardo de Podio Cercoso, inquisitore heretice et apostatice pravitatis et confecto penes discretum Guillelmum de Rocha, notarium publicum Barcinone et eiusmodi inquisitionis tunc scriptorem, cuius scripturas certis titulis possideo et inter quas prefatus processus reperitur; excrispique et veridice comprobavi ac prefato rdmo(?). domino episcopo Palentino, inquisitori generali tradendum curavi die veneris, XVIII.º maii anno a nativitate Domini millesimo quingentesimo tercio, ipso quidem rdmo. domino episcopo Palentino impresentiarum apud urbem Barcinonam personaliter residenti. Ut igitur fides plenior impendatur, meum quo utor in publicis hic appono si+gnū», f. 93^v-94^r.

A TALL DE CLOENDA

Tot i deixar per a l'estudi del procés contra els beguins de Vilafranca del Penedès tot el relatiu als aspectes estructurals o processals, encara podem assenyalar alguns resultats del volum que hem estudiat:

1. Ens assabenta amb detall d'un procés i de molts fets fins ara desconeguts; i ens permet d'intuir fins a quin punt s'enaspria la lluita entre les comunitats cristiana i jueva entorn dels casos de conversió en la primera meitat del s. XIV, almenys a la comarca de Calataiud.
2. Ens proporciona un coneixement de les comunitats jueves d'aquella zona incomparablement més ric que el que hom tenia fins ara.
3. Potser l'aspecte més important és el de revelar-nos un nou episodi en la tensió entre els inquisidors i la corona. Aquesta havia atorgat, justament a dos dels nostres encausats —els esposes Janto i Jamila (i a llur fill Jucef), el dia 16 de gener de 1342, sobre la base de 10.000 sous barcelonesos, la meitat dels quals ja havia ingressat a les arques reials el vinent mes de març—, «difició e remissió de tots crims e excesses per els comeses entrò al dia de la confecció de la dita carta»; crims i excessos identificats en el mateix document amb el fet que «a inducció e suggestió dels dits Gento, Gemila e Jucef, alguns crestians, qui eren estats juheus, renegant la fe catòlica s'eren tornats juheus»^(46bis). La «remissió» reial els valgué de ben

46 bis. Les frases transcrits pertanyen a una anotació del mes de març 1342 (1341) en el corresponent llibre de comptes de la tresoreria reial, ara a l'ACA, Reial Patrimoni, 318, f. IX r; ha estat publicada fragmentàriament per Baer, 296-7, núm. 213; havent ell deixat frases que són d'interès per al nostre tema, transcriu sencera aquella nota: «Ítem, reebí d'En Gento Almuli e de Na Gemila, muller sua, e d'En Jucef Almuli, fill d'aquells, juheus del loch de la Almúnia, d'aquells .X. milia solidos barchinonesos, los quals ells donaren al senyor rey per ço con lo senyor rey ab carta sua, ab son segell pendent segellada, «Datum Valencie .XVII. kalendas februario del any present .M.CCC.XLII»,, feu als damunt dits remissió e difició, ço és que eren encolpats que a inducció e suggestió dels dits Gento, Gemila e Jucef alguns crestians, qui eren estats juheus, renegant la fe catòlica, s'eren tornats juheus, per la qual rahó los damunt dits encolpats eren preses en poder del honrat e religiós <rare> Bernat de Puigcercós, del orde dels preycadors e inquisidor per la cort de Roma diputat a enquadrar contra los heretges; e encara lo dit senyor ab la <di>ta carta féu difició e remissió de tots crims e excesses (per ells, *afegit entre línies*) comeses entrò al dia de la confecció de la dita carta, segons que n la d<it>a car<ja> pus largament se conté. E donàls-me per ells en Pero Justaç <treso>rer de la senyora reyna e batlle general

poc, car l'inquisidor prosseguí el judici com si aquella decisió del rei no existís i el conduí a un final que segurament fou encara més redditici per a les finances reials.

L'estudi d'aquesta tensió entre els inquisidors i la corona ens condirà al tractat de Nicolau Eimeric sobre el poder de l'inquisidor damunt jueus i mahometans (cf. nota 4).

Josep PERARNAU

Diputació, 231

BARCELONA -7

APÈNDIX I

Primera declaració del neòfit Pere. Calataiud, 5 de gener de 1341. Ff. 40r-43r.

Quo sacramento prestito, dictus dominus inquisitor, (fra Sancho de Torralba), presentibus dictis domino Johanne Petri de Agrada, domino Alfonso Petri de Agreda et Nicholao <Martini de Trasovares, f. 39v>, notario, interrogavit dictum Petrum neophyti utrum esset christianus vel iudeus, qui respondit quod christianus et vocabatur Petrus.

Interrogavit eciam dictus dominus inquisitor dictum Petrum quis eum induxerat ad recipiendum baptizatum, qui dixit quod inspiracio divina et voluntas propria dicti Petri.

Interrogatus ubi fuerat baptizatus, et dixit quod in loco vocato vulgariter «Sent Pere de Riu de Birles» et in ecclesia eiusdem loci, qui locus est prope Villam Ffrancham de Penadès.

del regne d'Aragó, qui l<s> me fé<u> dir en la taula d'en Johan de Miravet, canviador de València: .V. milia solidos barcelonesos.»

Diré per acabar que, d'acord amb una nota del volum 319 de la mateixa sèrie, f. LI r, l'inquisidor Bernat de Puigcercós rebia (o havia de rebre), el mes d'agost de 1342, la paga de mil sous dels dos mil anyals que tenia assignats el seu ofici en els pressupostos reials.

(f. 40v) Interrogatus quis eum baptizavit, dixit quod vicarius ecclesie super dicta et quod patrini sui fuerunt frater Borràs, ordinis monachorum nigrorum, et quidam homo laycus, vocatus En Geronella; et matrine vocabantur una earum videlicet Na Molnera et altera Na Bellesa⁴⁷. Et, recepto baptismo, remanserat ibidem et in terra circumiacenti fere quindecim diebus. Et transactis dictis quindecim diebus, recessit inde et venit primo ad locum de Cervaria⁴⁸ et ibi non remansit, sed statim recessit et venit post ad locum vocatum Castellnou et ibi fuit hospitatus in quodam hospicio comuni; et inde venit ad civitatem Ilerde, in qua civitate dixit se non remansisse nec comedisse, sed continuando iter suum venerat ad locum de Alcarràs, qui est prope dictam civitatem, in quo loco comederat et biberat victualia et cibos

47. La duplicitat de padrins i padrines en el baptisme sembla una variant del costum que es conserva a Barcelona fins entorn del 1370, en què el bisbe Guillem de Torrelles admeté només una parella, suprimint la distinció entre padri de la «catequesi» i padrins del baptisme pròpiament dit. Hi ha àmplia documentació sobre el fet en l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, C.XVIII, vol. 1, format per elements esparsos; s'hi refereixen els següents: *Translatum prime requisitionis facte episcopo*, plec de quatre folis, en el qual hom pot llegir: «...usanciam antiquata valde in dicta civitate super adhibicione dictorum patrinorum dicitur esse talis, quod cum pueri portantur ad ecclesiam causa baptizandi, consueverunt ut patrini duo masculi communiter interesse et una domina patrina; et unus ipsorum masculorum intervenire consuevit in toto cathecumino, qui est actus dictum baptismum precedens; postmodum alias intervenire consuevit una cum domina in dicto sacramento baptismi...», *ibid.*, f. 1v; i més avall: «Ordinaciones tales fiende super numero patrinorum adhibendo spectant et spectare consueverunt ad consiliarios et iuratos et alios rectores civitatum, villarum et locorum Cathalonie...», *ibid.*, f. 2r; també s'hi refereix un altre plec de dos folis, sense títol, que comença *Primerament, que l'any passat lo dit bisbe...*; i com que els altres problemes discutits en els dos plecs anteriors coincideixen, fora dels dels padrins, amb els que toca el *Memorial de les coses deitius scrites, de les quals los honrats consellers ab los avocats han a parlar ab mossén lo bisbe de Barchinona*, document del mateix lloc i, sembla, contemporani dels anteriors; com que, en aquest, hom atribueix les decisions discutides a «lo bisbe de Barchinona, qui ara és de Tortosa», *ibid.*, f. 2r; i com que hom dóna per suposat que el seu successor es troba a Barcelona i aquests pressupòsits només es realitzen, durant el s. XIV, en la successió del bisbe Guillem de Torrelles per Berenguer d'Erill, car en el cas de la de Bernat Oliver per Miquel de Ricomà, aquest trigà anys a presentar-se a Barcelona, si és que hi vingué mai, la documentació que ens ocupa s'ha de col·locar en els primers dies del pontificat del bisbe Erill (fou consagrat a la Seu de Barcelona el 14 de març de 1369), car una de les coses que pretén el Consell de Cent és la d'evitar que usi pel Dijous Sant la fórmula d'excomunió emprada pel seu antecessor en la Setmana Santa de l'any precedent; els col·locaria, per tant, a mitjan mes de març de 1369.— Pel que fa a les persones concretes, el «frater Borràs» sembla que s'ha d'identificar amb el monjo de Sant Pere de Riudebitlles Borràs Tacó, procurador del prior, l'italià Antonio da Bagnasco; fra Borràs apareix en ocasions diverses en documentació barcelonina contemporània, a partir del 16 de setembre de 1341, en l'Arxiu Diocesà de Barcelona, *Notularum Communium* 10, f. 10v, 54v; *ibid.* 11, f. 132v i *ibid.* 12, f. 209r i 214r; En Geronella potser és Bernat Gironella, del mateix poble, procurador del contrincant d'Antonio da Bagnasco, Arnau Serrador, documentat *ibid.* 12, f. 166r (4 d'octubre de 1344).

48. Les etapes del viatge indicades en la declaració permeten de suposar que aniria de Sant Pere de Riudebitlles a Igualada i que des d'aquest lloc fins a Calataiud seguiria el camí ral, amb una trajectòria pràcticament idèntica a la de l'actual carretera Barcelona-Madrid.

christianorum in quadam taberna, et recesserat abinde eadem die et iverat ad quendam locum vocatum Scarp, in quo loco fuerat hospitatus et iacuerat illa nocte in domo cuiusdam christiani et sequenti die venerat ad locum de Borjalarós, in quo remanserat illa nocte. Et post, sequenti die, venerat ad locum de Pina et ibi pernoctaverat illa nocte.

Interrogatus ubi fuerat hospitatus et dormiverat illa nocte, dixit quod in domo cuiusdam iudei, vocati Mosse Camariel, habitantis in dicto loco.

Interrogatus si dictus Mosse Camariel scivit dictum Petrum esse christianum, et dixit se nescire, quia nec dictus Mosse interrogaverat eum de predictis, nec ipse Petrus dixerat sibi.

(f. 41^v) Interrogatus quibus victualibus usus fuerat in domibus dicti Mosse, et dixit quod de victualibus de quibus ipse Mosse tenebat et comedebat, pro eo quia non tenebat unde alia victualia compararet.

Interrogatus si dictus Petrus in domibus dicti Mosse vel alibi fecerat oracionem tanquam iudeus et iuxta ritum iudeorum postquam fuerat baptizatus, et dixit quod non.

Interrogatus ad quem locum venerat postquam exiverat de dicto loco de Pina, et dixit quod ad locum de Alfagerino; et quod in dicto loco de Alfagerino, in domibus cuiusdam iudei, quem dixit non cognovisse, fuerat hospitatus et comederat cum dicto iudeo et biberat de victualibus que ipse iudeus comedebat et bibebat pro eo quia non habebat unde alia victualia emeret. Et quod sequenti die venerat insimil cum dicto iudeo ad civitatem Cesarauguste (in qua civitate, *rattlat*) in domibus cuiusdam iudee sororis dicti iudei de Alfagerino et quod comederat seu premordizaverat⁴⁹ cum dicto iudeo de victualibus ipsius iudei ratione predicta et quod, sumpta comeditione, eadem die venerat ad dormiendum ad locum de la Almúnia.

Interrogatus qua die venerat ad dictum locum de la Almúnia, dixit quod die iovis proxime preterita fuerunt octo dies elapsi.⁵⁰

Interrogatus si venerat aliquis cum eo ad dictum locum de la Almúnia, et dixit quod nullus.

(f. 41^v) Interrogatus ubi fuerat hospitatus in dicto loco de la Almúnia, et dixit quod in domo cuiusdam iudei cerdonis, vocati Navarro, et quod iacuerat ibi per unam noctem et quod comederat et biberat de victualibus dicti

49. *Praemordizare* no es troba en el Du Cange.

50. «Dijous passat va fer vuit dies» vol dir que aquesta declaració fou feta o almenys redactada no abans del divendres 12 de gener de 1341? O és una equivocació del narrador o del notari? Veig una certa dificultat a reconstruir cronològicament els fets d'aquell divendres, 5 de gener de 1341; d'una banda, totes les declaracions reafirmen que tot s'esdevingué en aquesta data; de l'altra, no sembla fàcil d'encabir en una jornada curta de primers de gener el comiat dels hostes de l'Almúnia, el camí fins a Calataiud (35 km., set —o vuit— hores a peu), la presentació i audiència davant el Justícia, la sessió de declaració (cal suposar que en devia haver de prendre acta un notari), la sentència, la preparació de la foguera, el tumult popular, la intervenció de l'inquisidor delegat, l'entrada del convers Pere a la presó, la convocatòria i reunio del tribunal inquisitorial i les llargues declaracions del protagonista. Pensem, encara, en un detall: aquest mateix declara que pel camí demanà almoina a un gendre de Janto Almuli, el qual li hauria donat sis diners i un obol. Què en volia fer el neòfit, de sis diners, si anava a Calataiud només per a ésser màrtir?

iudei ratione predicta; attamen(?) dixit dictus Petrus quod exposuerat dicto iudeo ante comeditionem illam quod erat christianus, et quod dictus Navarro iudeus dixerat dicto Petro «tu videris; vide hic ista victualia et si vis comedere de eis, comede (sn, *ratllat*), sin autem, dimitte ea»; et quod dictus Petrus respondit quod volebat comedere de dictis victualibus et quod comedit eis(!) racionibus superdictis, videlicet, quia non habebat unde alia victualia emeret nec poterat aliunde habere; dixit eciam quod pernoctaverat⁵¹ in dicta domo dicti iudei.

Interrogatus si aliquis alias induxerat dictum Petrum ad mutandum propositum eius in quo erat, perseverandi in fide christiana, et dixit quod sequenti die mane postquam venerat ad predictum locum de la Almúnia, exiverat de domibus dicti iudei Navarro volens venire ad villam Calataiubii iam dictam, ad vivendum ibidem ut christianus et in fide christiana. Et cum facheret transitum per carrariam et portam domorum Janto Almuli, iudei ipsius loci de la Almúnia, per quam carrariam est solitum venire de dicta civitate Cesarauguste ad villam Calataiubii, dixit quod obviaverat circa portam dictarum domorum dicti Janto Almuli, Jamile uxori dicti Janto, et quod dicta Jamila dixerat ei: «Bene veneris. Unde venis?», et quod responderat dictus Petrus dicte Jamile quod veniebat de partibus Barchinone; et quod dicta Jamila interrogaverat eum quo ibat, et quod dictus Petrus responderat ei quod ad dictam villam Calataiubii; et quod sic alloquendo dicta Jamila dicto Petro, introduxerat predicta Jamila dictum Petrum in dictis (f. 42^r) domibus dicti Janto et dicte Jamile. Et quod dictus Petrus dixerat dicte Jamile: «Sciatis quod ego sum christianus», et quod dicta Jamila, audiens verba predicta, dixit dicto Petro quod ingredetur cum ea ad quandam domum dictarum domorum, que vulgariter vocatur «Coçina», in qua iacebat dictus Janto recumbens ad ignem propter infirmitatem quam habebat. Et quod quando dictus Petrus et dicta Jamila fuerunt intra dictam «Coçinam» coram dicto Janto, dixerat dictus Janto dicto Petro: «Tu christianus es?» et quod responderat dictus Petrus: «Sum christianus»; et quod statim dixerat dictus Janto dicto Petro: «Miser homo, quare hoc fecisti?» Et quod tunc temporis tacuerat dictus Petrus; et cum vidisset dictus Janto dictum Petrum sic tacentem, quod dictus Janto dixerat ei quod multum erraverat in faciendo se christianum et quod non poterat salvari aliquo modo in hoc seculo nec in alio per fidem christianam nisi faceret se cremari et moreretur ut iudeus et in fide et credulitate iudayca; quia sic acciderat Abbadie iudeo, qui conversus fuerat ad fidem christianam et venerat ad dictum locum de la Almúnia. Et quod dixerat eciam ista verba: «Ecce, vide quod sic informavimus dictum Abadiam, qui se fecerat babitzari, et per nos inductus fecit se cremari et ad inductionem nostram; et habuit bonum propositum in faciendo se cremari et intellexit per nos veritatem, quod non poterat salvari in hoc seculo nec in alio, nisi faceret se cremari. Et sic, dictus Abadia, inductus per nos et intelligens veritatem, quod non poterat salvari in hoc

51. Du Cange coneix el verb *pernoctare*, però no en el sentit de «passar la nit» que té aici.

seculo nec in alio, fecit se cremari et mortus fuit in fide iudayca et eius anima est salva cum Deo. Et tu similiter, si salvari cupis, est necessarium quod abrenuncies fidei christiane et abneges eam ac «reniegues» fidem christianorum; et consulo tibi quod facias te cremari, sicut fecit dictus Abadia, et quod abneges fidem christianorum et moriaris combustus ut iudeus et in (f. 42 v) fide et credulitate iudeorum, quia alias non potes salvus fieri in hoc seculo nec in alio». Et quod dixerat dictus Janto dicto Petro quod dictam informacionem et induccionem teneret firmiter. Et si aliquis christianus diceret aliquid dicto Petro contra dictam informacionem, quod dictus Petrus diceret christiano ista verba, videlicet: «Christiani credunt rem vanam, quia credunt quod Deus venerat in illam quam christiani dicebant Sanctam Mariam; et credebant in rem mortuam; et quod ille, quem christiani dicebant Jhesum Christum et quem Jhesum Christum credebant esse Deum, quod non erat Deus, ymmo erat quidam spurius»; et quod si diceret ista verba, quod christiani scicius(!) comburerent dictum Petrum. Dixit eciam dictus Petrus quod predicta verba omnia dixerat dictus Janto dicto Petro replicando eadem ter vel quater contra dominum nostrum Jhesum Christum et fidem nostram, ut superius continetur. Et prolatis verbis predictis et facta dicta informacione, cum dictus Petrus taceret, nesciens quid ad predicta responderet, quod dictus Janto tocens repecierat omnia verba predicta informacionis iamdicte dicto Petro, donec dictus Janto avertit dictum Petrum ad supersticionem iudaycam et consilium dicti Janto; et quod dixerat eciam dictus Janto dicto Petro quod veniret ad dictam villam Calataiubii, ad domos Justicie dicte ville, que domus erant site in dicta villa in callegia Nova, et ibi inveniret dictum Justiciam, et quod diceret dicto Justicie verba contenta in dicta informacione et peteret se cremari ratione predicta. Et quod in predictis omnibus et singulis fuerat presens dicta Jamila et consenserat et consuluerat dicto Petr[o] quod crederet et adquiesceret verbis predictis dicti Janto, viri sui, aliquociens replicando aliqua de verbis predictis informacionis iamdicte. Et quod sic informatus dictus Petrus per dictos Janto et Jamilam, eius uxorem, recesserat statim de dictis eorum domibus cum proposito et voluntate complendi omnia in predicta (f. 43 r) informacione contenta et que sibi fuerant dicta per dictos Janto et eius uxorem. Et quod statim arripuerat iter de dicto loco de la Almúnia ad dictam villam Calataiubii et venerat ad eandem; et quod ingrediens dictam villam Calataiubii incontinenti nullo posito intervallo venerat ad predictas domos, ubi dictus Justicia morabatur, et quod compleverat omnia et singula que in predicta informacione dictorum coniugum continentur et quod requisiverat dictum Justiciam, dicens verba informacionis predicte, quod eundem Petrum faceret cremari.

Dixit eciam dictus Petrus quod dictus Justicia, audiens verba predicta prolata per dictum Petrum, que in dicta informacione continentur, condempnaverat dictum Petrum ad mortem ignis iuxta sui petitionem, et fuerat datus ad incendium dicta die et positus in incendio ita ut cremaretur et iam ignis arderet et inciperet corpus eius cremari, quod fuerat liberatus a dicto igne et morte predicta.

Interrogatus dictus Petrus si cum ipse veniret de la Almúnia ad villam

Calataiubii associasset eum aliquis iudeus pro dicta informacione tenenda, et dixit quod non; tamen dixit quod obviaverat in dicto itinere multis iudeis, quibus nichil dixerat, nisi tantum unius iudeo, qui erat gener dicti Janto, a quo p[etiverat] elemosinam sibi dari; qui iudeus dederat sibi sex denarios cum uno obolo, set quod nichil exposuerat dicto iudeo de informacione predicta.

Hec sunt que in prima confessione dicti Petri neophiti continentur.

APÈNDIX II

Segona declaració del neòfit Pere. Calataiud, 28 de maig de 1341. Ff. 49^r-51^r.

Post hec, die veneris qua computabatur quinto kalendas iunii anno predicto, dictus Petrus neophitus in presencia venerabilium et religiosorum domini ffratris Sancii de Turre Alba, inquisitoris predicti, et ffratris Mathei Vitalis, subprioris fratrum predicatorum conventus dicti monasterii Calataiubii, ac mei, notarii, constitutus, testis iuratus et interrogatus si stabat in prima sua confessione, et dixit quod sic; set quod volebat addere aliqua que omiserat per oblivionem, videlicet quod prefata die iovis, qua computabatur pridie nonas iunii⁵² anno Domini millesimo trecentesimo quadragesimo, pervenit ad locum de la Almúnia et fuit hospitatus in domo Salomonis Navarro, iudei dicti loci de la Almúnia, et cenavit ibi cum dicto Salomone et eius uxore Miriam⁵³ et manifestavat eis quomodo erat babtitzatus; et postquam eis hoc revalavit(!), Miriam predicta, de mandato dicti viri sui, ivit ad domum Janto Almuli et dixit ei: «Sciatis quod Alatzar est effectus christianus et fuit babtitzatus in Cathalonia; modo est in domo nostra et cenavit nobiscum.» Et quando hoc audivit dictus Janto et uxor eius, miserunt pro dicto Petro et pro dicto Salomone; et dicta Miriam, ex parte dicti Janto, (f. 49^v) ivit pro eis et duxit eos ad domum dicti Janto eadem nocte; et ipsis Petro, Salomone et Miriam presentibus, quando intraverunt ipsam domum dicti Janto, dixit eis dictus Janto: «Bene ueneritis», et direxit verbum ad Petrum neophitum predictum et dixit: «Alazar, bene ueneris.» Et incontinenti dictus Petrus neophitus dixit ei: «Ego non vocor Alatzar, immo vocor Petrus, quia babtitzatus sum et fidem catholicam, in loco qui vocatur Sanctus Petrus de Riu de Birles, suscepi et per illam credo salvari.» Et dictus Janto audiens hoc, misit Salomonem Navarro predictum pro Jucefo de Quatortze, filio Saçonis de Quatortze, iudeo Calataiubii, qui tunc presens erat in dicto loco de la Almúnia. Et quando dictus Salomon Navarro ivit pro Jucefo de Quatortze predicto, dictus Janto et uxor eius incepserunt predictum Petrum increpare de errore tam intollerabili et gravissimo, quem

52. Aci l'equivocació sembla evident; l'escriuent posà «juny» igual com al començament de la declaració, en consignar la data de l'acta; ha de dir «ianuarii».

53. Cf. les notes 21 i 22.

comiserat in faciendo se christianum, et incepérunt eum inducere verbis
allективis, ut dictam legem christianorum dimitteret et tanquam vanam,
falsam et mendacem abnegaret. Et cum tenerent eum in istis verbis, indu-
cendo ut predictam legem christianorum dimiteret, supervenit Jucefus de
Quatortze et cum eo dictus Salomon Navarro, qui ex parte superdictorum
Janto et Jamile predictum Jucefum de Quatortze vocaverat. Et quando
intravit dictus Jucefus domum dicti Janto, Jamila uxor dicti Janto predicta
dixit Jucefo predicto, eo videlicet quia dictus Jucefus est oblicus⁵⁴: «Tuerto,
cómo nos has feyto tanto tardar, que pieça ha que te esperamos.» Et dictus
Jucefus, quando vedit dictum Petrum neophitum, dixit ei: «O infelix homo,
quomodo potuisti tantum errare ut legem Moysi, (f. 50^r) que est lex unius
Dei veri et inmortalis, dimitteres et legem vanam, mort[u]jam, perniciosa[m]
atque falsam reciperes, in qua nullus salvatur nec salvari potest? Et ideo
consulo ut dictam vanam legem deseras, abneges et contempnas, alias
salvari nunquam poteris.» Et quando ista audivit dictus Petrus, dixit predic-
to Jucefo: «Domine Jucefe, rogo vos quod non inducatis me ad tantum
errandum, ut legem christianorum dimittam, quia eam cum devocione ac-
cepi, et sine coaccione et violencia aliqua; et non ponatis me in periculo
mortis nec faciatis me tantum errare.» Et incontinenti dictus Jucefus dixit:
«Ymmo, expedit omnino ut dictam vanam legem abneges et veram et
sanctam legem Moysi confitearis et profitearis publice et petas ut in dicta
lege et confessione interficiaris p[er] istum modum, scilicet: Ut primo digit[i]
cum quibus te signasti et signum crucis fecisti, tibi abscondantur et corium
de (fonte, *ratllat*) fronte, ubi crisma tetigit, evellatur et excoriatur, et eciam
corium de genibus que flexisti coram crucifixo excoriatur⁵⁵; et hoc facien-
do, petas te facere comburi et eris martir ante Deum. Quia sic fecimus de
Hovadia, qui simili modo babitzatus fuerat et ad informacionem nostram,
in qua informacione et instruccione fuimus presentes nos duo, Janto Almuli
et ego, Ffaron Abenafia, Salomon filius Rabi Mahir, et Mahir Amnalguer
maior, Brahen Mocatil, Salomon Passariel et plures alii (de quorum nomi-
nibus dictus Petrus non recordatur); et ille Hovadia, de quo tibi loquimur,
ita fecit et complevit et se comburi fecit et est modo cum Deo.» Et addiit(!)
dictus Jucefus et dixit quod ille Jhesus, quem christiani credunt et adorant,
non erat Deus nec est Deus, immo fuit unus spurius maledictus, quem
mater sua in adulterio concepit per talem modum: quod in una magna
festivitate iudeorum, Josep, maritus Marie, de nocte (f. 50^v) ivit ad audi-
endum matutinum ad templum et clusit(!) hostium domus post se et posuit
clavem hostii in quodam foramine iuxta portam, ipsa uxore intus remanente.

54. Paraula i significació no recollides per Du Cange.

55. Bernat GUIU, *Practica Inquisitionis heretice pravitatis auctore Bernardo Gui-
donis, ordinis Fratrum Praedicatorum*, document publié pour la première fois par
C<élestin> Douais, París 1886, 288-289, publica un ritu, «quo Judei in rejudaysando
conversos observant», amb variants notables respecte del descrit en aquesta declara-
ció. Cal, però, no perdre de vista que els fets de l'Almúnia anaven destinats a fer un
màrtir i no tant a reintegrar un convers en la comunitat; per això tot el referent a les
declaracions davant el Justícia i esdeveniments posteriors no entren en aquell ritu.

Et quidam alias iudeus, qui observabat eum et vidi ubi clavem posuerat, post recessum dicti Josep in templum, iudeus ille, accepta clave, aperuit hostium et intravit domum et concubuit cum Maria, uxore dicti Josep, et impregnavit eam de uno filio; qui, natus ex ea, crevit in etatem quatuor vel quinque annorum; et una die, cum luderet cum aliis pueris ad trochum ante hostium Templi, ubi erant duo leones, unus hinc et aliis inde in introitu Templi, qui fuerant ibi positi ut si aliquis vellet intrare Templum terretur a leonibus superdictis, ne possent legere nomen Semhammeforas, quod est nomen Dei, et est tante virtutis quod primus qui illud legeret faceret mirabilia magna solus; et cum esset in dicto ludo cum aliis pueris, trocus dicti pueri cecidit infra grados Templi, et puer predictus cum iret post trochum suum, volens ipsum recuperare, elevavit oculos et vidi scriptum in superliminari templi, litteris aureis, Semhammeforas, nomen Dei superdictum; et retinuit et cum pulvere et sputo scripsit predictum nomen in manu sua, nec propter terrorem leonum dimisit quin legeret nomen Dei superdictum et retineret et postea scripsit in pregameno(!) subtili et valde tenuo(!) et plicavit et elevavit corium de tibia dextera et posuit ibi et suit corium et inclusit ibi predictum nomen. Et ex tunc virtute istius nominis faciebat mirabilia et miracula multa, ita quod equitabat super radium solis et sustentabatur ab eo, et de terra (f. 51^r) faciebat passares(!) vivos et sanabat omnes infirmos quacumque detinerentur infirmitate. Et postquam crevit et venit ad etatem perfectam, fuit ita subtilis, ingeniosus et gratus et cum miraculis que faciebat corda gencium ad se convertebat et tanquam Dei filium se adorari faciebat. Et per istum modum decipiebat mundum. Et finaliter, tanquam falsarium et reprobum, doctores legis et summi sacerdotes ipsum ad mortem condempnarunt.»⁵⁶ Et post estas informaciones et alias plures predictum Petrum fidem catholicam abnegare fecerunt et omnia de quibus instruxerunt recepit et in mente retinuit. Et facta dicta informacione, biberunt omnes predicti in domo dicti Janto et servivit de vino in persona propria Jamila, uxor dicti Janto, dando unicuique cifum et vinum ad bibendum. Et postquam biberunt, dictus neophitus cum Salomone Navarro, hospite suo predicto, et Miriam uxore eius, redierunt ad hospicium dicti Salomonis Navarro, et illa nocte dictus neophitus iacuit et dormivit usque in crastinum, que erat die(!) veneris, qua die veneris ivit predictus neophitus cum dicta informacione Calatauibum et fecit omnia secundum quod in primo processu plenius continetur.»

56. Encara que en les línies més generals i en els nuclis bàsics té una certa retirada amb la primera versió sobre Jesús de Natzaret posada per Cels en boca d'un jueu, la nostra explicació és molt diversa d'aquella; cf. ORIGENES, *Contra Celsum I*, nn. 28 i 32, MG XI, 714 i 719-722.

APÈNDIX III

Fra Bernat de Puigcercós resumeix el procés i sotmet a consulta de perits la seva proposta de sentència. Barcelona, entre el 5 i 7 d'agost de 1342. Ff. 83v-85v.

Quidam iudei induxerunt quosdam christianos, qui prius fuerant iudei, ut redirent ad perfidiam iudaycam, et non solum ad hoc eos induxerunt ut redirent occulte ad dictam perfidiam, immo eciam induxerunt eos ut dictam perfidiam publice profiterentur, et fidem Christi publice abnegarent et Christum ac eius matrem ac legem Christi publice et verbis abhominabilibus blasphemarent; item, quod in hoc perseverarent usque ad mortem et quod peterent a dominis temporalibus christianorum ignibus concremari pro eo quod legem iudeorum, que sancta erat et bona, dimiserant et ad legem Christi, que profana erat, transierant, et ideo debebant comburi; et sic factum est, nam aliqui seu aliquis ex eis ex hac causa combustus est per iusticiam secularem. Et nichilominus iam alias circumcididerant quandam christianum puerum.

Nunc queritur utrum predicti iudei inducentes christianos ad predicta crimina cum effectu et alia predicta comiserunt, si de hoc convicti legitimate fuerint vel confessi, possint per inquisidores sine periculo relinquere Curie seculari; et pono quedam motiva. Et primo supponendum est quod isti iudei possunt puniri (f. 84^r) per inquisidores, quia de hoc est expressum rescriptum papale missum inquisitoribus, quod possint tales iudeos sic delinquentes pena debita castigare, contradictores per censuram ecclesiasticam compescendo, invocato ad hoc, s*<1 o>*pus fuerit, auxilio brachii secularis⁵⁷. Modus autem quo tales debent puniri explicatur in c. *Contra christianos*, titulo *De hereticis*, libro .VI⁵⁸., nam tales debent puniri ut defensores, fautores et receptatores hereticorum et eciam ut tam adiutores quam factores ad circumcisionem dicti pueri; ex hoc videtur posse concludi quod

57. Em sembla possible d'affirmar amb certesa que el *rescriptum papale* en el qual recolza Bernat de Puigcercós és la butlla de Climent IV, *Turbato corde*, datada a Viterbo el 26 ó 27 de juliol del 1267, adreçada als inquisidors en general «contra christianos ad iudeorum ritum transeuntes ac iudeos christianos eosdem ad id trahentes», la qual, pel que fa als jueus que provocaven el pas de cristians al judaisme, diu així: «Iudeeos autem, qui christianos utriusque sexus ad eorum ritum execrabilem hactenus induxere, aut inveneritis de caetero inducentes, poena debita puniatis. Contradictores per censuram ecclesiasticam, appellatione postposita, compescendo. Invocato ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachii saecularis.» El document fou publicat altra vegada per Gregori X des de Lió, el primer de març de 1274, i encara per Nicolau IV des de Rieti el 5 de setembre de 1288. Cf. els resums respectius en Augustus POTTHAST, *Regesta Pontificum Romanorum II*, Berlín 1875, nn. 20095, 20798 i 22795, llocs on també són indicades les edicions del text acabat d'esmentar; cal afegir-hi la del *Bullarum, Diplomaticum et Privilegiorum Sanctorum Romanorum Pontificum Taurinensis editio*, cura et studio Aloysii TOMASSETTI, tomus III, Torí 1858, 785-786.

58. *Sextus Decretalium* 1.V, t.2, c.13 (Friedberg II 1075).

tales debent relinquiri curie seculari, nam factores, adiutores et defensores hereticorum plus debent puniri quam ipsi heretici, ut notatur et probatur Extra *De Officio delegati*, c. 1⁵⁹. Et licet hoc verum sit de illo qui defendit personam errantem intervencione peccunie vel intuitu amicicie vel contemplacione parantele(!) vel ex quacumque causa alia temporali, tamen hoc magis et inconvincibiliter verum est de illo qui defendit errorem aliorum, quia talis est dampnabilior illis qui errant, unde non solum hereticus set heresiarcha dicitur .xxiiij., q.ij., c. *Qui aliorum errorem*⁶⁰; et non solum defendens errorem set etiam consulens et inducens ad errorem plus debet puniri quam hereticus .xxij., q.v., *Cum homo*⁶¹. Quia, ut dicit beatus Augustinus ad Macedonium, «aliquando qui causa mortis fuit pocius est in culpa quam ille qui occidit»⁶²; et sic recte est in proposito, nam isti iudei magis fuerunt in culpa quam ille qui combustus fuit; nam ipsi fuerunt tota causa quare ille combustus erravit et etiam fuerunt causa quare in errore usque ad mortem perseveravit; ergo videtur quod magis debent relinquiri Curie seculari quam ille qui usque ad mortem perseveravit in errore, nam illorum qui alios inducunt ad errorem ecclesia non debet misereri, quia talis misericordia est iniusta, ut dicit Ambrosius in libro *De Officiis*, et habetur .xxij., q. iiij., c. *Est iniusta misericordia*⁶³. Unde Deus mandavit (f. 84v) in Deuteronomio, .xij. capitulo⁶⁴, quod ecclesia Jherusalem que tunc erat, non misereretur illorum qui inducebant alios ad ydolatriam et legitur transumptive .xxij., q.v., *Si audieris*⁶⁵. Ex quibus videtur quod ecclesia non debet tales iudeos ad misericordiam recipere, set eos relinquere Curie seculari.

Set huic obstat quod ecclesia semper recipit ad misericordiam omnes hereticos, nisi sint relapsi vel impenitentes. Isti autem iudei non possunt puniri tanquam impenitentes, quia tolerantur ab ecclesia et permittuntur perseverare et mori in suo errore et ita non possunt puniri tanquam impenitentes.

Set ad hoc potest responderi de facili quod iudei non puniuntur ab ecclesia propter proprium errorem in quo perseverant, set puniuntur ab ecclesia propter errorem in quem inducunt christianos; et ideo si inducant in errorem perseverantem usque ad mortem sicut isti fecerunt, debent isti puniri sine omni misericordia, sicut illi, quos errare fecerunt, puniti fuerunt sine omni misericordia, iuxta illud «Conscientes et facientes etc.»⁶⁶, quod

59. *Extravagantes communes* I.I, t.6 (Friedberg II 1243?).

60. *Decretum* C.24, q.3, c.32 (Friedberg I 999).

61. *Ibid.*, C.23, q.5, c.19 (Friedberg I 936).

62. «Et aliquando, qui causa mortis fuit potius in culpa est quam ille qui occidit», *Epistola CLIII (ad Macedonium)*, c.XVI, n.17, ML XXXIII 661.

63. El titol que el *Decretum* C.23, q.4, c.33 posa abans del text d'Ambròs l'atribueix al seu *De officiis*; en realitat, tal com han assenyalat tant els editors antics com Friedberg I 915, pertany a la *In psalmum CXVIII expositio*, *Sermo octavus*, n. 25 i es troba a ML XV 1304-1305.

64. Dt 13,5.

65. *Decretum* C.23, q.5, c.32 (Friedberg I 939).

66. Rm 1,32. *Decretum* D.85, c.3 (Friedberg I 298).

maxime intelligitur de illis qui inducunt alios in errorem et aliorum errorem defendant, ut super est probatum.

Et si dicatur quod saltem penitent et penitere possunt de hoc quod christianos ad errorem induxerunt; set ad hoc respondendum est quod talis penitencia non est vera set simulata, quod probatur quia cum isti perseverent in errore ad quem alios inducunt, non videtur quod eis displiceat error aliorum, sicut non displicet error proprius nec displicet eis quod eos induxerunt ad errorem nisi solum timore pene; et talis penitencia non est vera set simulata et ecclesia non recipit ad misericordiam nisi solum illos qui vere penitent et non simulate, ut patet in c. *Ut officium inquisitionis*, titulo *De hereticis*, libro VI⁶⁷, *Si vero* (f. 85^r) *ibi*, ut dicit, «proviso solerter ne simulata conversione redeant fraudulenter»; magis ex premissis declino in dubio in partem hic electam ex allegatis super cum moderacione infrascrip- ta, set facit <michi dubium an> fuerit intencio romani pontificis premissum concedentis rescriptum quod haberet judeus penitere statim cum taliter deliquit, alias quod traderetur curie; et credo quod sic, in fidei favorem, et satis ipsum presumerem impenitentem quamdiu judeus remaneret. Tamen in superallegatis videtur concludi quod eciam tradantur, sive peniteant sive non, ex eo quia fuerunt causa combustionis aliorum jam secede; et in hoc ego magis dubito, et videtur michi quod non esset tradendus si peniteret, quia in casu heresis fit tradicio de impenitenti vel de relapso, quod hic non est, et ecclesia militans talibus non miseretur, licet triumfans misereatur penitentibus, juxta *Super eo*⁶⁸; non tamen dico quin alia pena gravis per ecclesiam sibi iniungatur quasi similis pene mortis, ut sit sibi vita suplicio et mors solacio, sicut dicitur in simili .C. ad *Legem Iul. Ma.* 1. *Quisquis*⁶⁹, et sic puniuntur simili pena vel quasi, non tamen per iudicem secularem.

Et quia aliqui de predictis iudeis iam alias similia attemptaverunt et tunc puniti fuerunt et loco abiuracionis promiserunt et iuraverunt quod nunquam de cetero talia attemptarent et ad hoc se obligaverunt sub pena relapsis debita, ideo queritur an saltem isti sint relinquendi curie seculari tanquam relapsi.

Et videtur prima facie quod debeant relinquere Curie seculari puniendi ab ea secundum legittimas sancções; primo, quia non videntur esse tales judei sic delinquentes melioris condicionis quam christiani qui in simili crimen et sub forma simili delinquissent. Set christiani in casu simili sunt relinquendi (f. 85^v) Curie seculari, ut in *Ad abolendam*, Extra *De hereticis & Illos quoque*⁷⁰. Secundo, quia gravius crimen est esse hereticum quam esse

67. *Sextus Decretalium* l.V, t.2, c.11 (Friedberg II 1073).

68. *Ibid.* l.V, t.2, c.4 (Friedberg II 1070-1071).

69. *Pandectae Iustinianae*, l.48, tit.4, art. 3 §3, XV, ed. R. J. Pothier, vol. IV, Nàpols 1825, 414, col. 1; la paraula *Quisquis* és la inicial de la constitució de l'emperador Arcadi (377-408), en la qual es troba la frase transcrita, *loc. cit.* 413, col.2; el supòsit, però, al qual l'emperador aplica la sentència no és el del castigat a presó perpetua, ans a la situació jurídica dels descendents d'un reu de lesa majestat.

70. En realitat, els textos esmentats no es troben en cap dels dos reculls d'*Extravagantes* (almenys, en cap dels dos publicats per Friedberg), ans en les *Decretales* l.V, t.7, c.10 (Friedberg II 780-782); el paràgraf que comença *Illos quoque* es troba gairebé a la meitat de la col. 781.

falsarium litterarum summi pontificis; ffalsarius autem talis r[e]linquitur curie seculari, ut in *Ad ffalsariorum, Extra De [crimine falsi]*⁷¹. Tercio, quia si clericus sit criminósus et incorrigibilis, si [e]cclesia non habet amplius quid faciat contra eum, relinquitur potestati Curie secularis, ut in c. *Cum [non] ab homine, Extra De iudiciis*⁷². Set contra istos ecclesia non habet amplius quid faciat, quia suspendi non possunt nec excommunicari nec deponi, quia tales pene non cadunt in iudeis, nec amplius posset facere nisi eos perpetuo carceri iudicare. Ffuerunt autem iam isti perpetuo carceri iudicati et ibi positi, licet postea actum fuerit misericorditer cum eisdem, premissa predicta promissione. Ergo, videntur relinquendi potestati curie secularis.

APÈNDIX IV

Sentència final dels tres processos, publicada al cementiri de Santa Maria del Mar. Barcelona, diumenge 11 d'agost de 1342. Ff. 88r-93v.

In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Amén⁷³.

Sia manifest a tots aquells qui aquesta sentència oiran o legiran: Que nós ffrare Bernat de Puig Cercós, de la orde dels prehícadors, inquisidor de la maluada heretgia en les terres e en los regnes sotsmeses a la senyoria del[s?] molt alt senyor rey d'Aragó, delegat e deputat a aquest offici per lo subiranament sant pare apostoli de Roma, hauent loch e comissió a les coses dejús scrites del honrat pare en Bertran, per la gràcia de Déu bisbe de Tarassona, per tal con en lo bisbat de Tarassona són estats feyts los crims dejús scrits en la inquisició que feyta hauem ledesmament vsant de nostre offici damunt dit hauem trobat e a nós és cert en juhiy per testimonis suficiens e abastans e per confessions vostres pròpies en juhiy denant nós feytes, que tu Janto Almuli en la tua casa pròpria, a la qual era vengut ho tu hauies feyt venir ab vn juheu ensembs, .I. hom, qui per la gràcia del Sant Spirit era de juheu tornat e vengut a la sancta fe cathòlica de Jhesu Christ, la qual hauia reebuda en lo sant babbisme, lo qual hom hauia nom Abadia, .VII. anys ha passats ho entorn, per lo teu tractament ab lo dit juheu, qui a açò fo present.

E per moltes paraules per tu dites contra la sancta fe de Jhesu Christ e contra la sua lig de crestians e cóntra la benahuyrada e subiranament digna pressona del Fill de Déu, saluador nostre Jhesu Christ, e contra la sua benahuyrada mare madona sancta Maria e contra la sua sancta e sacrada⁷⁴

71. *Ibid.* I.V, t.20, c.7 (Friedberg II 820-821).

72. *Ibid.* I.II, t.I, c.10 (Friedberg II 242).

73. Al cap de pàgina, amb lletra de Pere Miquel Carbonell *Sententiae*. Al marge, de la mateixa mà: *Et fuit promulgata in cimiterio ecclesiae Beatae Mariae de Mari, civitatis Barcinone.*

74. Corr secrada.

virginitat, fahist renegar la dita sancta fe de Nostro Senyor Jhesuchrist e a açò donest obre ab gran eficàcia e conseyl e consentiment e fauor e hajuda e actoritat, e lo fehist retornar a la maluada vida (f. 88^v) de dampnació, secta e perfidia abhominable dels juheus, la qual dabans hauia tenguda; en lo qual tractament per aportar lo dit⁷⁵ Abadia a renegar la fe de Jhesu Christ, dixist e afarmest les rahons e les paraules qui deuayl se seguexen:

Ço és a ssaber que la lig de chrestians, que'l damunt dit hauia reebuda en lo babbisme, era falsa [e] vana e monsonagera e que null hom en aquella no's podia saluar e que tots aquells qui aquella seruauen ne tenien, ne aquella confessauen, tots se dampnauen e eren dampnats; e que en la secta que'ls juheus seruauen se podia tot hom saluar.

Encara dixist e afarmest en lo dit tractament que'l saluador nostro Jhesu Crist no era Déu ne Fill de Déu, cor si u fos no fora mort, ans era bort, fill d'una vil fembre, qui hauia nom Maria, e falsari e enganador del món e gran pecador, lo qual los majors dels juheus hauien condamnat e liurat a mort per los seus crims e per les sues iniquitats que feytes hauia. E que per aquesta rahó, la lig dels crestians, que ell hauia donada, era falsa e vana e monsonagera e que null hom en aquella no's podia saluar.

Encara dixist e afarmest en lo dit tractament que la verge mare de Déu, madona Sancta Maria, no era mare de Déu cor Jhesu Christ, fill seu, no era Déu ne Fill de Déu, ne madona Sancta Maria no era estada verge ne sancta, ans era estada vna gran vil fembre e adultere e qui per auulteri^{75bis} hauia concebut lo fill seu damunt dit.

Dixist encare e afarmest que'l damunt dit Abadia hauia greument arrat e pecat con hauia reebut lo babbisme e la fe e la lig dels crestians en lo babbisme e que jamés saluar no's podia, si aquella lig e aquella fe dels crestians, que hauia reebuda (f. 89^r) en lo babbisme, no renegau e no jaquia e desemparaue de tot en tot, e que tornàs a la maluada e perfidia secta dels juheus, que dabans hauia tenguda, e que açò faés públicament deuant tot hom e deuant la cort de Calatahiú.

Encara dixist e conseylest a ell que demanàs a la dita cort de Calatahiú que'l cremàs per lo gran pecat e per la gran arrada que hauia feyta, com hauia desemparada la lig dels juheus e hauia reebut babbisme e la fe e la lig falsa e maluada dels crestians.

E que si per aquesta rahó la dita cort lo cremaue, que saria saul e màrtir deuant Déu.

E si per ventura la dita cort no'l volia cremar, que digués les dites maluades paraules e abhominables deuant la cort e deuan tuyt e que tantost saria cremat.

Dixist encara e conseylest al damunt dit Abadia que con seria en Calatahiú e hauria dites e feytes totes les coses damunt dites, que demanàs a la cort que li escorxàs lo cuyr del front, per tal con era estat vntat e tocat de

75. Seq. tractament *erasum*.

75 bis. Grafia desconeguda del *Diccionari català-valencià-balear*.

la sancta vnctió de la crima^{75ter} con reebé lo babbisme; encara, que li escorxàs lo cuyr dels jonoyls, per tal con ab aquells hauia feyta honor e reuerència a Jhesu Christ, axí con si fos Déu, con los hauia ficats e posats en terra adorant lo crucifix de Jhesu Christ.

Encara, que li tolgués e li taylás los dits de les mans per tal con ab aquells hauia feyta reuerència a la creu de Jhesu Christ, senyant si mateix e faent ab aquells senyal de la creu.

Has, encara, confessat e atorgat que totes les damunt dites coses foren complides e acabades con lo dit Abadia se'n anà a Calatahiú e aquí públicament denant la cort fou e dix totes les coses damunt dites e demanà que fos cremat per les rahons damunt dites, e de mantinent la cort, sens tota altre triga, donà sentència contra el damunt dit Abadia que fos cremat axí (f. 89^v) con a maluat heretge e axí fo de mantinent cremat, per los conseyls e per les obres e per los tractaments feyts e donats acabadament per tu, Janto Almuli damunt dit.

Encara, après de les damunt dites coses, passats .VI. anys ho entorn, ço és a saber, .II. anys ha ara passats ho entorn, segons la confessió de tu, Janto Almuli damunt dit, e segons los dits dels testimonis, fo amanat a casa tua per manament teu .I. hom qui primerament hauia estat juheu, e hauia nom Eleazar, e dapuys fo batiat en lo loch de Sent Pere de Riu de Birles e hac nom Pere en lo babbisme; e a aquell hom tu donest semblant conseyl que hauies donat al damunt dit Abadia e li diguist semblans paraules, que hauies dites al damunt dit Abadia contra la sancta fe e la sancta lig dels crestians e contra la sancta e subiranament benahuyrada pressona del Fill de Déu saluador nostre Jhesu Christ e contra la sancta e benahuyrada mare de Déu, madona Sancta Maria e contra la sua sancta e segrada virginitat.

E li conseylest e donest obra complida e conseyl e consentiment e fauor e hajuda e actoritat, que'l damunt dit Pere, qui hauia reebut babbisme axí con desús és dit, e la sancta fe de crestians e confessada la lig de crestians en lo sant babbisme, retornàs a la maluada perfidia dels juheus e que renegàs la fe de Jhesu Christ, e que se'n anàs a Calatahiú; e que aquí, deuant la cort, públicament faés e digués semblans coses que'l dit Abadia hauia feytes e dites contra la sancta lig e la sancta fe dels crestians e contra lo saluador nostre Jhesu Christ e la sua benahuyrada mare e verge, madona Sancta Maria (f. 90^r). E que demanàs que fos cremat e que fos escorxat [e] que los dits li fossen tolts; e totes les altres coses que hauia dites e feytes e demanades lo dit Abadia, qui fo cremat; e axí fo fet tot e complit en la vila de Calatahiú, cor dites e feytes e demanades per lo damunt dit Pere totes les damunt dites coses, la cort de Calatahiú donà sentència contra ell que fos cremat axí con a maluat heretge e fo⁷⁶ mes e posat en lo foch; mas

75 ter. Notem que aquesta paraula en el nostre text fou copiada uns quaranta anys abans de l'exemple, tret de l'*Enquesta del Sant Graal*, recollit pel *Diccionari* acabat d'esmentar.

76. Segueix un signe de referència, repetit al marge; a continuació, de mà de Pere Miquel Carbonell: *Nota de traure heretge del foch, pus se penadí d'açò que havia fet.*

sobreuengren de mantinent ffrare Sanxo de Torre Alba, prior de Calatahiú, comissari nostro en lo fet de la inquisició, e el degà de Calatahiú, comissari del honrat pare e senyor damunt dit, bisbe de Tarassona, e trageren lo damunt dit Pere del foch e tantost con lo·n hagren treyt, ell se penadí d'açò que hauia feyt e demanà e requès que fos reconsiliat a la fe cathòlica e a la lig de crestians, e abjurà e renegà tota heretgia e fo absolt de sentència de vet e per açò és estat condemnat a càrrec perpetual.

E aquest, jurat sobre los sants .III. euangelis de Déu que diria veritat contra si mateix e contra tots aquells qui en açò fossen colpables, ha confessat e atorgat que totes les damunt dites coses són veres, axí con desús són⁷⁷ scrites e que en aquestes coses és estat colpable lo damunt dit Janto, segons la forma damunt dita.

E encara Juceff de Quatorze, fill de Sançó de Quatorze, qui ab majors maleses e ab pus greus e ab pus abhominables blasfémies e paraules e rahons pus forts e pus iniquës e pus falses, induhí e conseylà e tractà e féu quel damunt dit Pere renegàs la fe de Jhesu Christ e faés e demanàs e complís totes les coses desús dites; e a les coses damunt dites fo present na Jamila, muyler del damunt dit Janto, e donà a les coses damunt dites conseyl e fauor e aiuda, segons que a fembre pertanyia, e axí ho han confessat (f. 90^v) .I. altre juheu e .I.^{a77bis}. altre juÿa, qui y foren presents a tot.

Encara lo damunt dit Janto e la damunt dita Jamila e lo damunt dit Juceff⁷⁸...

Encara és cert a nós en juhiy per testimonis per nós en la inquisició reebuts e per la tua pròpria confessió, deuant nós feyta en juhiy per nós ledesmament reebuda, que tu, Juceff de Quatorze, és estat greument colpable en lo damunt dit crim d'aretgia feyt e comès per lo damunt dit Abadia segons la forma damunt dita, per tal con tu fuyst .I. dels pus principals juheus qui foren ajustats en la vila de Calatahiú, en vna casa qui és prop del maell, ho de la carniceria dels juheus, per donar conseyl al dit Abadia que faés e complís ab acabament totes les coses damunt dites, qui foren feytes e dites per ell denant la cort de Calatahiú, e que demanàs que fos cremat e escorxat e taylat en los dits de les mans per les rahons damunt dites.

E que digués les paraules damunt dites tan cruels e tan greus contra la sancta lig de crestians e contra la sancta fe cathòlica e contra lo benahuyrat fill de Déu, Jhesu Christ, e contra la sua benahuyrada mare e segrada verge, madona sancta Maria, axí con desús és recomptat.

E tu fuyst .I. dels pus principals juheus qui foren en lo dit tractament e en lo dit conseyl, qui donaren conseyl al damunt dit Abadia present, que

77. Paraula afegida entre línies.

77 bis. Referència a les confessions de Salomó Navarro i de la seva muller, Miriam; cf. notes 21 i 22.

78. Segueix un espai en blanc corresponent a gairebé tres ratlles.

faés e digués e demanàs e complís totes les damunt dites coses, axí con desús són recomptades; e a les dites coses tu, ensembs ab molts d'altres juheus que tu as nomenats en la tua confessió, donest (91^r) conseyl e consentist e donest fauor e actoritat e faest complir per obra, que lo damunt dit Abadia digués e faés e complís totes les [dam]unt dites coses e renegàs la sancta fe de Jhesu Christ e demanàs que fos taylat en los dits e escorxat segons la forma damunt dita.

Encara és a nós cert per testimonis sufficiens e abastans e per la tua pròpria confessió, que tu, ensembs ab lo damunt dit Janto Almuli, en la casa del damunt dit Janto, faés renegar al damunt dit Pere la sancta fe cathòlica e la sancta e vertadera lig de crestians; e que anàs a Calatahiú e que digués públicament denant la cort les paraules ten cruels e ten maluades e tan abhominales con desús són recomptades contra la sancta fe e la sancta lig de crestians e contra la subiranament benahuyrada la pressona del Fill de Déu e saluador nostro Jhesu Christ e contra la sua benahuyrada mare, madona sancta Maria, e contra la sua sagrada virginitat; e que demanàs e faés e complís totes les coses damunt dites del taylament dels dits e del escorxament dels jonyols e del front e que fos cremat, renegant públicament la sancta fe cathòlica e la sancta lig de crestians; e que a⁷⁹ totes les damunt dites coses consentist e donest conseyl e fauor e ajuda e actoritat e les faest complir per obra al dit Pere.

D'on, con tu, Janto Almuli, e tu, Jamila, muyler sua, haiats errat e pecat ten cruelment e ten greu ment contra la sancta mare esgleya e contra la sancta fe cathòlica e contra la sancta lig de crestians en los dits crims qui pertanyen a cruel e maluada (f. 91^v) heretgia, segons que desús és estat recompat clarament:

Per actoritat del sant Pare apostoli a nós donada e per comissió a nós feyta per l'onrat pare e senyor lo bisbe de Tarassona, present e consentient l'onrat pare e senyor, ffrare Fferrer, per la diuinal prouidència, bisbe de Barchinona, haüt conseyl de molts sauis e doctors en dret canònic e ciuil, e de molts doctors en theologia, axí seglàs con religiosos, seents en cadira e en loch de juhiy, e tinent denant nós los sants .III. euangelis de Jhesu Christ, per tal que'l nostre juhiy e la nostra sentència vingue e proseeque de la saueia e de la benahuyrada cara de Déu e los nostros vlys vegen e jutgen justícia e agualtat.

Vós amdós, Janto e Jamila, muyler sua, condempnam a càrcer perpetual per aquesta nostra sentència en aquests scrits posada e declarada, en lo qual càrcer estiats tots temps e⁸⁰ haiats perpetual habitació de mentre que viurets.

E per tal con tu, Janto Almuli, as molt més arrat en les damunt dites coses⁸¹ que la dita Jamila, volem e ordonam e tu condempnam que sies

79. Lletra escrita entre línies.

80. Seq. per tal *ratllat*.

81. Seq. volem e ord *ratllat*.

posat en lo píjor càrcer qui sia en lo Castell Nou del senyor rey, entrò que dels teus béns sia feyt a tu càrcer en la vila de Calatahiú, qui sia comú al damunt dit pare e senyor bisbe de Tarassona e a nós e a nostros successors en lo dit offici, segons la forma nouellament scrita en los drets canònichs, e que a tu no sia aministrat per neguna pressona altre menjar si no ten solament pa e ayqua, axí que la tua vida sia més⁸² a tu mort que vida e lo morir sia a tu solaç e plaer més que viure; saluada emperò a tu complidament e contínuament vida e membres.

E tu, Jamila damunt dita, sies encarcerada en lo dit Castell Nou entró que'l damunt di[t] (f. 92^r) càrcer sia feyt en Calatahiú dels teus béns e de ton marit damunt dit.

Retenim, emperò, a nós que la damunt dita pena puscam d[e] tot relexar o mudar o agreuar o minuar, segons que a nós serà vist, sens nouella conaxensa.

Item, con tu, Jucef de Quatorze damunt dit, haies pecat e arrat en les coses damunt dites aytant ho més con lo damunt dit Janto; e ja dabans .XX. anys ha ho entorn, tu sies estat condemnat per l'enquisidor e per los comissaris del damunt dit pare e senyor bisbe de Tarassona a càrcer perpetual ab molts d'altres juheus per tal con eres estat present a circumcisio d'un infant, fill d'un caualler qui era crestia de natura. E con fuyst desliurat, tu e los altres juheus, ab misericòrdia del càrcer damunt dit, promesist e jurest per los .X. manamens e per la lig de Moysès que negun temps a semblans coses no't tornaries ne consintries ne daries conseyl ne fauor ne ajuda, que negú crestia ne neguna cristiana renegàs la sancta fe cathòlica ne passàs a la maluada perfidia dels juheus, segons que d'açò som nós certs ledesmament en juhiy per ta pròpria confessió e en altre manera.

E tu dapuys hages fet expressament contra la dita promessa e contra lo dit sagrament en les pressones dels damunt dits Abadia e Pere, los quals as feyt renegar la fe de Jhesu Christ segons la forma desús scrita; e nós no haiam d'aquí auant altre pena major que't pugam donar, haüt conseyl de molts savis e doctors en dret canònic e civil e da molts doctors en theologia, axí seglès con religiosos, seens en cadira (f. 92^v) e en loch de juhiy e tinent denant nós los sants .III. euangelis de Jhesu Christ, per tal que'l nostro juhiy e la nostra sentència vingue e prosseesca de la sauiea e de la benahuyrada cara de Déu e los nostros vyls vegen e jutgen justicia e agualtat, per la actoritat del sant pare apostoli e per la comissió del senyor bisbe de Tarassona, e present e consentent lo senyor bisbe de Barchinona, per aquesta nostra sentència en aquests scrits donada, en aquest dia e en aquest loch a tu assignat per oir diffinitiva sentència, jutiam e condempnam tu axí con a relaps en crim de la maluada heretgia e jaquim tu al poder e al juhiy e a la sentència de la cort seglar.

Encara, per aquesta nostra sentència condempnam e priuam tu, Jucef de Quatorze, e tu, Janto Almuli, e tu, Jamila damunt dita, e cascuns de vosaltres de tots vostros béns, mouens e no mouens, en qualche loch sien,

82. Paraula escrita entre línies.

ne en qualsque coses los haiats, e en qualche manera a vós pertanyen o pertànyer degen; e uós ésser priuats d'aquells, d'aquell dia a ençà que los damunt dits crims hauets feyts e comeses, per aquesta nostra sentència pronunciam e declaram. E aquells béns tots, universes e sengles, al molt alt senyor rey d'Aragó confiscam e applicam.

Predicte sentencie videntur de iure procedere michi, Ffrancisco de Podio, decretorum doctori; ideoque hic manu propria me subscribo.

(93^r) Predicte sentencie videntur de iure procedere michi, Petro de Plana, licenciato in legibus ac officiali Barchinone. Ideoque hic manu propria me subscribo.

P[r]edicta sentencie videntur procedere de iure michi, Bernardo Lulli, decretorum doctori. Ideoque, manu propria hic me subscribo.

Lata fuit hec sentencia in cimiterio beate Marie de Mari, ciutatis Barchinone, per reuerendum dominum ffratrem Bernardum de Podio Cercoso, inquisitorem predictum; et lecta de mandato ipsius per me, Guillelmum de Rocha, notarium publicum Barchinone, scriptorem presentis inquisitionis die qua computabatur tercio idus augusti, anno Domini millesimo .CCC.^o. quadragesimo secundo, presente scilicet reuerendo patre domino Armanno, diuina prouidencia archiepiscopo Achensi⁸³ et legato sumi pontificis, et presente dicto⁸⁴ domino episcopo Barchinone. Et presente eciam nobili Arnaldo d'Arill, vicario Barchinone, et presentibus venerabilibus Guillelmo Nagera, Arnaldo Duzay, Ffrancisco de Trilea, Bernardo de Ruuira et Guillelmo de Valle Sicca, consiliariis ipso anno ciutatis Barchinone; presentibusque eciam venerabilibus Bernardo Lulli, archidiachono de Mari, Berengario de Papiolo, archidiachono Penitensi, ac canonicis Barchinone. Et presentibus eciam venerabilibus Ffrancisco de Podio, decretorum doctore, Petro de Plana, in legibus licenciato ac officiali domini Episcopi Barchino-

83. Armand de Narcés, arquebisbe d'Ais de Provença de l'any 1328 al 1348. La documentació barcelonina ens parla de dues ègacions seves al nostre país, la primera durant l'estiu de 1342 i l'altra pel maig de 1344; ara sabem que un dels actes de la seva estada ací fou el de presidir aquesta sentència; ens consta que havia vingut «pro expeditio negotiorum illustrissimi domini Regis Aragonum ac Regis Maioricarum», Arxiu Diocesà de Barcelona, *Notularum Communium* 10, f. 175^r, amb data de 19 d'octubre de 1342; no era aquella la primera vegada que apareixia en el volum esmentat; s'hi troba ja el 19 d'agost de mateix any, *ibid.*, f. 138v-139v; en tornaríem a trobar documentació als ff. 161v, 162r (ací amb la grafia catalana d'«archabisbe d'Aychs»), 178v-179r i 179v-180r. De la segona ambaixada, entre d'altra documentació que es pot veure en la mateixa sèrie de *Notularum Communium* 12, p.e. als ff. 91v-92r, 132v-133r (a partir del 8 de maig de 1344), n'ha restat un treball tan interessant com és el de la taxació de tots els beneficis eclesiàstics del bisbat de Barcelona en el *Liber qua*r*te tallie ratione extimationum factarum per reverendum dominum Armandum, archiepiscopum Aquensem, <sedis> apostolice nuncium ad terras illustriss*<morum>* dominorum regum Aragonie et Maioricarum dicioni subiectas... anno Domini M.^oCCC.^oXL.^oIII.^o*; es troba en el mateix arxiu i constitueix el primer conjunt del volum *Taxa reddituum ecclesiasticorum de anno 1344 ad 1398*.

84. Ferrer d'Abella, bisbe de Barcelona del 1334 al 1344.

ne, et Petro de Palacio, in legibus licenciato⁸⁵ (f 93 v); et presentibus eciam pluribus iureperitis et religiosis ac secularibus ac presente magna multitudine populi utriusque sexus in dicto loco et dicta ratione voce preconia congregati.

85. Paraula afegida entre línies.

Summary

In view of the scarcity of complete records of medieval inquisition cases, and as these records conserved in Codex 136 of the Archives of Barcelona Cathedral were unknown until now, a complete description of the manuscript is provided together with an analysis of each of the simultaneous cases which are included in its pages, and all the related legal actions. Finally, some first conclusions are drawn about its interest in relation to a knowledge of the life of the Jewish communities in the first half of the XIVth century and of the relationship between Christian and Jewish communities, one of its manifestations being the inquisitorial action against Jews.

In an appendix full texts are included of the two declarations of the convert Alatzar/Pere; a summary of the trial submitted by the Inquisitor, Fr. Bernat de Puigcercós, to the «Consilium» of experts before deciding the sentence, and the text of the sentence, in Catalan.